ORDO IUDICIORUM. [a])

- De Edendo.
- — In Ius Vocando.
- — Contrahendo Eremodicio.
- — Satisdationibus.
- — Procuratoribus.
- — Iureiurando Propter Calumniam.
- — Ordine Iudiciorum Et De Litis Contestatione.
- — Compensatione.
- — Plus Petitionibus.
- — Exceptionibus.
- De Praescriptionibus.
- — Advocatis.
- — Probationibus.
- — Testibus.
- — Privilegiis.
- — Iureiurando.
- — Pactis.
- — Transactionibus.
- — Officio Iudicis.
- — Instrumentis Falsis.
- — Arbitris.
- — Dando Iudice.
- — Appellationibus.

[b]) [1]) Quoniam ea, quae in civilibus negotiis frequenter accidunt, scire perutile est, nescire omnibus turpe et [c]) paucis ignorare [2])

GLOSSAE.

1) In m. cod. Casl.: *Tractatus de Iudiciis. Merito quaedam iudiciorum praeparatoria praemittit, inter quae primum est actionem edere, cuius causa primo supponit de edendo. Videamus ergo quid sit actionem edere, qualiter editio fieri debeat, quae sit utilitas et aequitas editionis. Potest autem edere, non utique actionem nominare, sed futurae litis speciem demonstrare. Qualiter vel editio sine die et consule fieri debat, non tamen diem excipere praeter, in quem solutio est concepta. Nam dies solutionis sicut summa pars stipulationis est. Utilitas et aequitas huius rei est, ut reus edita sibi actione deliberet, cedat an contendat, ut si forte litigandum putaverit, instructus compareat.*

2) Cod. Harl. Co. 1 in m. *Minoribus militibus mulieribus et rusticis* et additur in cod. Casl. *permissum est ignorare iura, ut in contractibus, non*

a) Cod. Harl. Co. 1, Meerman. (in ind. rubr.), edd. Hu. Sp. W. 1 *Ulpianus de Edendo.* Cf. Praefatio. Cod. Cataul. Co. 2 sine rubr., sed cod. Cat. in fine libri *Explicit Summula Ulpiani de legibus.* Glossa cod. Casl. *Tractatus de Iudiciis.* Vid. supra not. 1. W. 2, Coll. (*Ordo iudiciorum*), recte. Vid. prooem. in f.: *Est autem ordo iudiciorum talis.* W. 3 *Ordo iudiciorum cum Glossa sub finem saeculi XIII ei adiecta, e codice Trecirensi accuratissime descriptus.* Index rubricarum Meerm. editus est in W. 1, sed hac diversitate: *Ulpianus De Edendo I. De in ius vocando II.* — *De procuratoribus et satisdationibus. De iuramento calumniae. De litis contestatione. De plus petitionibus.* — *De advocatis. De instrumentis. De testibus et probationibus.* — *De appellationibus. De restitutione possessionum.* Index rubricarum ap. Sp. factus est a Spangenb. de editione sua. In codice Cataul. index rubricarum ita se habet: I. *De Edenda actione.* II. (desunt vv. rubricae) III. *De Satisdatione.* — V. *De Iureiurando.* VI. *De Ordine iudiciorum.* VII. *De Compensationibus.* VIII. *De Plus petitionibus.* — XI. *De Advocatis.* XII. *De Dilationibus.* XIII. *De Dilationibus.* XIV. *De Probationibus.* — XVI. *De Miserabilibus personis.* XVII. *De Rescriptis.* XVIII. *De in Iure vocando.* XIX. *De Pactis.* — XXI. *De Sententiis.* XXII. *De Iudicis officio.* XXIII. *De Iudicibus.* XXIV. *De Appellationibus.* XXV. *Quibus appellare non licet.*

b) Ap. Sp. supra add. v. *Prooemium*, quod deest in codd. Mox in cod. Cat. om. est.

c) Hu. Sp. turpe vel. Co. 2 om. omnibus.

Digitized by Google

dere [6]) an contendere. Edere actionem [l]) nihil aliud est quam ostendere, qua ratione [m]) velit (quis [n])) cum alio contendere [7]). Edita actio [o]) formam futurae litis demonstrat. Editur autem actio vel per denuntiationem [8]) praesentibus testibus [oo]) vel per scripturam [9]), id est libellum conventionis [p]). Edere etiam actionem videtur is, qui adversarium ad album [q]) ducit [10]) et coram eo demonstrat, quid adversus eum dicturus [r]) sit. [11]) In causae [s]) editione id solum edendum est, quod sufficit ad instruendum adversarium, id est [t]) rationes vel [u]) cautiones, quibus quis [v]) usurus est [w]) co-

GLOSSAE.

habetur post γv.: *vel per scripturam.* Cod. Trev. III Q. III, *Offeratur.* i. e. Decr. (sec. W.) Gratiani, pars II causa III quaest. III cap. 4 §. 3 (ed. Boehmer p. 429).

6) Gl. interl. in cod. Casl. *a re qua quaeritur non autem a veste.*

7) Gl. in m. cod. Casl. et gl. cod. Cat. *Actio edita speciem futurae litis demonstrat, quae corrigi potest vel mutari, ut perpetui edicti id est legis vel ius reddentis, id est aequitas iudicis decernat* ex l. 3 C. de Edendo (II, 1). Sequitur l. 51 D. de Obl. et act. (XLIV, 7). In apographo cod. Cat. post l. 3 cit. seqq. nonnulla, quae legere non poteram.

8) Cod. Trev. Extra (X), *qui filii sint legitimi, causam* (4, 17, c. 4 vel 7).

9) Cod. Trev. *i. e. libellum conventionis. Libellus conventionis est, qui a iudice ordinario mittitur ad vocandum reum. Rescriptum vero, quod a principe ad iudicem delegatum mittitur.*

10) Gloss. interl. in cod. Trev. *in iudicium.*

11) In m. cod. Harl. et Co. 1 *De causae editione.*

l) L. 1 pr. D. cit. W. 2 et 3 om. *actionem* et Co. 1 *Edere — contendere.*

m) Hu. Coll. *actione.*

n) Hu. Sp. *quisque.* Codd. Cat. om. *cum alio.*

o) L. 3 C. de Edendo (II, 1). Sp. *futuris.* Wu. om. *futurae.* W. 2 et 3 *E. a. f. l. form. d.* Co. 2 *Edita accusatio formam vel speciem f. l. d.* Cod. Cat. *litis speciem d.* Tota sententia excidit ap. Hu.

oo) W. 1 om. *testibus* et supra Co. 2 *actio* post *autem.*

p) Hu. Sp. et l. c.; sed codd. habent · | · pro *id est.* Vv. *id est l. c.* des. in edd. W. 1—3, Coll. Max Coll. om. *etiam.* Wu. conferri vult fr. 6 §. 7 D. 2, 13.

q) Ita recte Hu. Sp.; rell. *album,* impr. Sp.; sed Co. 2 *ad album iudicem ducit.* Ceterum Coll. *adversarium suum ad.* Vid. l. 1 §. 1 D. de Edendo (II, 13).

r) Codd. et edd. *dicturus,* sed Co. 2 *quod de eo dicturus sit.* Codd. Cat. *adversus illum.* Wu. ex l. 1 §. 1 cit. recte em. *dictaturus.*

s) Hu. *In c. causae ed.,* non *In ea causae,* quod sec. Sp. apogr. Best. habet. Hu. *In — causae ed.* et Sp. *In* * * * *causae ed.* Sp. cj. illud Librarius bis scripsit causae, sed primum per compendium, deinde plene. Coll. *In causae cognitione id.* Cat. *In c. actione.* W. 2, 3 *In eadem ed.* Wu. ad h. l. profert Valer. Maxim. 7, 7, 1; dubito an recte.

t) Hu. Sp. *et.* Vid. supr. not. p.

u) *vel* deest in W. 3. L. 1 §. 3 D. eod.

v) *quis* deest in W. 2 et 3. Co. 2 *adversi* et [illegible] *et editiones quibus quis.*

x) Hu. om. *est.*

Digitized by Google

rationem [17]). Haec [i]) de edendo ad praesens dixisse sufficiat [k]), sed quia post causae editionem, si reus reluctandum putaverit et non cedendum, in ius vocandus est, ut veniat litigaturus; de in ius vocando consequenter dicamus [kk]).

[l]) *De In Ius Vocando.* [18])

In ius vocare est iuris experiundi causa vocare; vel in ius vocari est ad illum vocari, qui ius dicturus est [m]). Vocatur autem [n]), quis in iudicium per apparitores edicto primo [19]). Sunt autem [o]) apparitores, qui apparere faciunt litigantes [p]) coram iudice, ex eo dicti apparitores [q]), quod [r]) apparere faciunt. Si [s]) autem sui co-

GLOSSAE.

17) In m. cod. Casl. *Dudum non appellabatur, nisi post sententiam iniuste latam, nunc quoque quandocunque quis voluerit potest.* Eadem xv. paullisper mutata sunt in cod. Cat.: *Dudum — nunc autem potest appellari antea et postea.* Deinde haec seqq.: *id est iudicem in tribunali sedentem. Acta scilicet publica scripturae, quibus continentur allegationes partium, id est actoris et rei, et dicuntur acta, quae firmiter gesta, quia neutrius infirmatione possunt infirmari.*

18) Cod. Trev. ad tit. II. *Tria genera induciarum, ante litem contestatam, restitutionis, vocationis vel citationis, deliberationis, tria post litis contestationem, praeparationis, necessitatis, iudicationis; tria post latam sententiam, appellationis, condempnationis, solutionis. Posset enim dubitari: utrum illud edictum, quod datur pro omnibus debeat continere in se, tot dies, quot illa tria? Ad removendam illam ambiguitatem dicimus, quod non.* In m. cod. Casl. diversae iuris notiones annotatae sunt. In m. cod. Harl. Co. 1 datur definitio v. *Actionis* ex pr. Inst. de Action. (IV, 6) et add.: *Ius autem dicimus, per quod intendimus rem nostram esse vel personam nobis obstrictam ad aliquid dandum, faciendum.*

19) Gl. cod. Cat. *id est, ut experiatur, quid iuris possit consequi.*

cultatem. W. 2 *rat. app.* W. 3 *relinquit rat. app.* Sp. *rat. Caput II. De in ius vocando.*

i) Hu. Sp. *Hoc.*

k) W. 2 et 3, Coll. om. *dixisse.* W. 2 et 3, Coll. *sufficiant.* Mox in cod. Cat. om. *et.*

kk) Cod. Casl. om. *de in i. — dicamus.* Co. 2 *Sed quia* (om. *post*) *causae editionem reus si reluct. — litigaturus de in i. v. c. d.* Coll. *Sed quia post causae cognitionem.*

l) Rubricam om. Hu. Co. 2, Coll. et h. l. W. 1. Cod. Casl. *Quid sit in ius vocare.*

m) Hu. Sp. om. *est.* Cod. Cat. Coll. *vel in ius vocare e ad i. vocare.* L. 1 D. de in ius voc. (II, 4).

n) W. 1 om. *autem.*

o) Hu. Sp. *vero.* Cod. Cat. om. *autem.*

p) Hu. Coll. cod. Cat. *litigatores.*

q) Co. 2 *ex eo sic dicti.* Similiter in add. mar. l. 18 C. de Cursu publ. (XII, 51). W. 3 *dicto* et W. 2 *dico.* W. recte em. *dicti.* Co. 2, W. 2, 3, Coll. om. *apparitores.*

r) Apogr. Bestii *quem,* pro quo Sp. recte em. *quod.* W. 2, 3 *quia.* Hu. *cum app. f.*

s) L. 72 D. de Iudiciis (V, 1). Praeterea Wa. cf. vult ll. 56, 68—70, 73, 75 D. eod., et 8, 9 C. Quomodo et quando (VII, 43).

possessionem bonorum illius [z]). Si res sbli est [23]), quae petitur [a]), in illius possessionem mittetur; si debitum aliquod postulaverit, in bonorum possessionem rei pro quantitate [b]) declarati debiti mittendus est. Non autem ad hoc [c]) ex hac causa mittitur actor in bonorum possessionem [d]), quam petit [e]), ut possideat, sed ut sit in possessione rei servandae causa [f]), ita ut in usus suos nihil convertat, ut reus [g]) taedio affectus veniat responsurus [24]). Indulgetur itaque reo annus [h]), intra quem, si venerit et satisdederit [hh]) iudicio sisti, et litis expensas solverit actori, mittetur in possessionem, ut illico respondeat. Si autem [i]) intra annum non vene-

GLOSSAE.

23) In m. cod. Casl. *Iudicium multis modis dicitur. Quandoque enim pro discretione, prout furiosus caret iudicio defuncti, id est voluntate; quandoque pro hypothesi, prout iudicium est trinus actus trium personarum in iure existentium; quandoque pro loco, in quo ventilata est quaestio; quandoque pro actione accipitur, ut iudicium familiae herciscundae, id est actio.* In cod. Cat. add. gl. *Iudicium est commune aut arbitrium publica auctoritate introductum ad omnium utilitatem inventum. Dicitur tamen pluribus modis iudicium: pro discretione, ut furiosus caret iudicio; et pro voluntate, ut standum est iudicio defuncti; tum pro hypothesi, ut iudicium vetus privatum; pro loco quo ventilatur; quocum* (leg. *quandoque*) *pro actione, ut iudicium familiae herciscundae idem* (l. *id est*) *actione; item iudicium est legitimus actus ad disserendum lites* (?) *calculo definitivae sententiae determinandas institutus.*

24) In m. cod. Casl. *Aliter enim iudicialis ei copia claudatur*, ô. c. e. *Sancimus.* Similiter cod. Cat. Vid. not. *p* sq.

z) Co. 2 *ipsius.* Coll. om. *illius.* Cod. Cat. add. *scilicet rei.* L. 2 C. Ubi in rem actio (III, 19), l. 8 C. Quomodo et quando (VII, 43), l. 9 C. de Bonis auct. iud. (VII, 72), Auth. Et qui iurat c. 9 cit. l. 3 §. 23, l. 10 §. 1 D. de Acquir. poss. (XLI, 2).

a) Ita codd. Harl. Casl.; cod. Cat. Hu. Sp. Co. 1 *quam petit*, Co. 2, W. 1—3, Coll. *quam petat.*

b) W. 1, 2 *pro qualitate.* W. 3 *pro pinquitate.* Co. 2 *in bonorum rei possessionem pro qualitate debiti declarati m. e.* Cod. Cat. *poss. bon.* Coll. *debiti declarati.* In cod. Cat. post *mittendus est* add. *C. N. C. VI. Qui iuravit.* Vid. not. 33.

c) Codd. *ad h.* Hu. Sp. *adhuc.* Co. 2 *ex causa*, om. *hac.*

d) Harl. Casl. Hu. Sp. Co. 1, 2, W. 2 et 3, Coll. *poss. bon.*

e) Cod. Harl. *que petit.* Co. 1 *quae petit.* In cod. Casl. interlin. gl. add. W. 1 *ut qui petit possideat.* Co. 2, W. 2 et 3, Coll. om. *quam petit.*

f) Ita Sp.; Hu. om. *causa.* Rell. *causa rei servandae.* Wa. monet apud Sp. non commemorari mutationem factam Lib. VI. Decretal. 2, 7, c. un. In cod. Cat. desid. vv. *ut sit in poss.* et v. *ita.*

g) Hu. Sp. *et reus*, sed in apogr. Best. est *ut.* Coll. *sed ut reus.*

h) Cod. Harl. *annus reo in quem.* Cod. Casl. *in quem.* Hu. Sp. Co. 1, Coll. *annus reo intra* (Co. 1 *infra*) *quem.* Co. 2, W. 1—3 *inter.* L. 8 §. 3 C. de Praescr. XXX ann. (VII, 39). Mox Coll. om. *iudicio sisti.*

hh) Cod. Cat. add. *id est caverit.*

i) Harl. Casl. Co. 1 *Si autem infra.* W. 1 *Si a. inter.* W. 2, 3, Coll. *Si vero* Co. 2 *Si vero inter.*

Digitized by Google

criminalis biennio [x]), civilis [28]) triennio inclusa [y]) est, ne ulterius a tempore [z]) litis contestatae protelentur. Sin autem ultra protendatur [a]) et per iudicem [29]) vel per alterum [b]) litigantium steterit, iudex si maior fuerit [30]), X librarum auri, si minor [c]), trium condemnatione [d]) feriatur [31]). Nemo enim tam audax invenitur, qui possit invito iudice litem protelare. Si autem [e]) altera pars iudicium deseruerit, debebit iudex eremodicium contrahere. Est autem eremodicium ab alterutra parte desertum iudicium [f]), quod ita contrahitur, sicut ex subiectis manifestatate earum sacramento [illegible] rei manifestandae [illegible]. Si autem [illegible] tis triennii [illegible] non im[illegible] fuerit

GLOSSAE.

28) Gl. interlin. cod. Harl. et Co. 1 *id est pecuniaria.* Gl. interl. cod. Casl. *Ne lites hominum vitam excedant.*

29) In m. cod. Harl. Co. 1 adscripta est l. 29 D. Depositi (XVI, 3).

30) In m. cod. Casl. *Publica iudicia instituuntur accusatione facta in scriptis, quae continent nomen accusantis et accusati et criminis et iudicis et apud quem accusatur et quo loco et quo mense et sub quibus consulibus crimen commissum sit. Diem et horam accusator non comprehendet. Item accusator subscribere debet, se professum esse vel alius pro eo, si literas nesciat. Praeterea* [illegible] *dabit de exercenda lite vel sub pari custodia erit, donec repararit discrimen cognitio causae cum calumniantes ad vim possit illu; sed cum mulier ad accusationem admittitur, veluti si suas et suorum iniurias prosequitur, non exacta inscriptione audiatur. — Quattuor sunt casus in quibus est omnibus aequa accusandi licentia, sc. in crimine haereseos, simoniae, perduellionis, maiestatis.*

31) In m. cod. Casl. *Sed novissime inspectu (?) per intervalla XXX dierum a tempore cit. connumerandorum.*

x) Hu. Sp. *b. pecuniaria tr.* Wu. ad v. *pecuniarias* (sic) conferri vult Cramer. spec. suppl. in Brisson. 1813. 4. p. 19. Sec. Sp. in apogr. Bestii v. *civilis* habetur pro glossa interl., sed vid. not. supr. not. 28. Cf. l. 3 C. Ut intra ann. (IX, 44) l. 13 § 1 C. de Iudiciis (III, 1). Wu. observat, sequentia usque ad caput V. de Satisdationibus desumpta esse ex dicta l. 13.

y) Codd. Casl. Harl. Hu. Sp. Co. 1. 2. W. 1. Coll. *conclusa.* Cod. Cat. *civilis id est pecunialis tr. clausa est.* Vid. supra not. 28.

z) W. 1 *ult. autem temp.* Coll. *nec ult. a t. l. c. negotium protele-tur. Si.* Cod. Cat. *l. c. proturbetur. Sin.*

a) W. 1 *protuletur. Si.* Hu. Sp. *Si tamen ulterius pertendatur.* Coll. *ulterius protendatur.*

b) Hu. Sp. *alterutrum.* Cod. Cat. *per a. l. steterit, id est si alteruter eorum sit in causa iudex si maior fuerit id est si excesserit XXV annum X.*

c) Harl. Casl. *XL librarum.* Co. 1 *XL librarum.* Co. 2 *XL librarum, si autem minor.* W. 1 XL et om. *librarum auri*, nisi XL significat *X libr.* Coll. om. *auri.* Apogr. Bestii spec. Sp. habet *eum pro trium*, impr. Sp.

d) W. 1 *feriat.* Coll. *ferietur.*

e) Codd. Harl. Casl. Hu. Coll. Sp. Co. 1. 2 *Si enim.* Mox Co. 2 *debet* et cod. Cat. *contrahere, idem facere.* Codd. add. *heremodicium.*

f) W. 1 *iudicium desertum.* W. 2 et 3 *derelictum iudicium.*

quando [rr]) effluentis triennii formido imminet. Sin autem aliquid actitatum sit, ex quo iudici de causa [ss]) liqueat, et actor tunc absens sit, requiratur per apparitores trina citatione, prout diximus, et si non venerit, cognoscat iudex [t]) de causa, et si meliorem causam absentis esse [u]) reperierit, pro absente pronuntiare non moretur; litium tamen [v]) expensis excipiendis, quas reus se legitime expendisse iuraverit, veluti [x]) testibus exhibendis vel circa [32b]) honoraria [y]) vel in aliis, quae circa lites solent impendi [yy]), et si minus sufficiens condemnatio actori videatur [z]), et ipse postea reversus litem velit sopitam [zz]) resuscitare, nullus ei reservatur aditus, [a]) haec [aa]) poena infligenda ei pro absentiae suae contumacia. Sin autem reus abfuerit [b]), ex quo lis contestata fuerit et actitata [c]), et similis illius processerit requisitio [cc]), quemadmodum de actore diximus, iudex eremodicium [33]) contrahere non moretur. Et si

GLOSSAE.

32b) Gl. cod. Cat. *salarium, stipendium, honorarium, pensio, vectigal, dicitur id quod datur advocatis sportula, scilicet dona, quae dantur apparitoribus.*

33) Gl. intell. cod. Harl. *assertionem iudicii*, sed sec. Co. 1 *desertionem iudicii*. In m. cod. Harl. et Co. 1 ann. *VI in coll.* (Co. 1 *coll'o*) *K. Qui iuravit se venturum ad iudicem, et non venerit, iudex examinet causam et, examinato negotio, mittat actorem in bonorum possessionem rei pro quan-*

rr) Harl. *quoniam*. Sp. *quum*. Co. 1 *prout sit quando.* Cod. Cat. *mora et redemptio litis fiet id est non moriatur lis — tr. periculum imminet — actitatum sit per advocatos scilicet utriusque partis ex.*

ss) Co. 2 om. *de causa*.

t) W. 1 om. *iudex*. Cod. Harl. *recognoscat iudex*, idque sec. Co. 1 a sec. manu. Coll. *iudex de causa et si iudex meliorem.* Cod. Cat. *iudex de causa, id est iudicis.*

u) In cod. Harl. bis scriptum est *absentis esse*. Sp. *reperit*, sed Wu. em. *repererit* propter v. *venerit*. Co. 2 *reperrerit*. W. 3 *reperierit*.

v) Cod. Cat. *non moretur ipse l. t.* Wu. em. *tantum*. Mox Co. 2 om. *se*.

x) Coll. *veluti in testibus*. Cod. Cat. *iur. cum taxatione iudicis veluti in t. exhib. vel procurandis.* W. 3 *vel.* Coll. *iuraverit in testibus excipiendis.*

y) Sp. *honorarios.*

yy) Cod. Cat. Co. 2 *expendi*. Coll. *circa litem.*

z) Cod. Cat. *videbatur actori id est si videtur actori iudicem non sufficienter condemnasse reum.*

zz) Co. 1, Coll. *videatur actori.* Co. 2 *etsi minus suff. cond. videatur actori — litem sopitam suscitare velit.* W. 2, 3 *condemn. suff. — litem sopitam velit.* W. 2 et 3 *resuscitare*; rell. *suscitare*. Mox W. 1, 2 *referatur.*

a) Cod. Cat. *aditus id est accessio ad iudicem.*

aa) Sp. *Haec*. Co. 2 *Haec poena infligenda est.* Co. 1, Coll. *ei infligenda.* W. 2 et 3 om. *ei*

b) Co. 1 *Sui autem*. Cod. Casl. *abf. reus.*

c) L. 13 §. 3 cit. W. 1 *agitata.* W. 2 *acitata*. Sp. Coll. *et similiter*, Co. 1 *et simul*. Co. 2 *similis illius req. proc.* Coll. *q. pro act.*

cc) Cod. Cat. add. *id est si requisitus trino edicto.*

Digitized by Google

possit absentiam [t]), veluti [u]) si muneris causae [v]) occupatione praeventus fuerit [x]), vel adversa valetudine detentus [35]), vel [y]) impeditus domestico funere [36]) vel tempestate vel vi fluminis, puta [37]) si [z]) pons solutus sit, vel si ad testimonium [a]) desideratus non venerit, vel si a [b]) magistratu sine dolo suo [c]) detentus fuerit vel vi vel [d]) vinculis; subveniendum est ei [37a]). Si autem quis die praescripto non venerit, sed [e]) postea die tertio vel [f]) quinto vel deinceps usque ad decimum paratus sit [g]) suscipere judicium et causa actoris non fuerit [h]) per moram deterior facta; subveniendum est ei per exceptionem [i]).

GLOSSAE.

35) Gl. interlin. in cod. Casl. non *qualicunque infirmitate.* In m. cod. Harl. Co. 1 scripta est Auth. Qui semel l. 8 C. Quomodo et quando (VII, 43), sed add. *Qui si citatus non venerit, ei spatium anni indulgetur. Intra quem si cessat, iudex, auditis allegationibus praesentis, perquisita veritate, pronuntiet; et post observationem anni spatii ab omni cadat actor actione. Infra annum autem veniens, non auditur, nisi prius reo litis impensas offerat, quas etiamsi solverit, et annum interruperit, si denuo litem deserat, post annum ab omni excludatur actione.*

36) Gl. interl. in cod. Casl. *in domo vel aliquo familiarium.*

37) Gl. interl. in cod. Harl. Co. 1 *verbi gratia.*

37a) Sec. Sp. in m. cod. Harl. adscriptum est: "conf. L. 2 P. si quis cautionibus."

t) Cod. Casl. *possit quis exc. abs.* Co. 2, W. 1 *poss. exc. abs.* Coll. *potest abs.*

u) W. 1—3 *vel.*

v) Wu. em. *muneris causa* ex l. 2 cit. Coll. *cause maioris.*

x) Codd. Harl. Casl. Co. 1 *praeventus sit fuerit,* Sp. *praeventus sic fuerit.* Wu. recte del. *sic.* Co. 2 om. *fuerit.* In cod. Cat. deest *detentus* et add. *morbus enim sonticus invitis litigatoribus diem differt; nam XII tabularum si alter litigatorum morbo sontico impeditus fuerit, diem iubet esse diffusum.*

y) Casl. om. *detentus vel.* Co. 3 *vel domestico funere praepeditus.*

z) Co. 2 *sit puta.* W. 1 *puta velut si.* Cod. Cat. *funere patris scilicet vel unici fratris vel sororis filii, vel uxoris vel tempestate sive nautico sive terrestri* (in apographis W. est diversitas, nam in altero habetur *sive maritimo vel*) *quis sit impeditus itineri vel navigationi ut D. tit.: "Si quis cautionibus" vel fluminis, puta si pons solutus fuerit per latens incrementum et navigium non stetit.* Cf. l. 2 D. cit.

a) W. 1, 2 *ad testamentum*, sed l. 2 D. cit. *ad testimonium.*

b) Cod. Trev. et W. 3 om. *a.* Co. 2 *a magistratu suo.*

c) W. 2 et 3 om. *suo.*

d) L. 2 cit. *a magistratu retentus est, et retentus sine dolo malo ipsius.* W. 3 *vel si in vinculis.*

e) L. 8 D. Si q. caut. (II, 11). Co. 2 *Si autem die scripto quis non venerit, sed.* Cod. Cat. *pr. i. el peremptorio.*

f) Casl. om. *vel.*

g) Ita W. 1; apud reliq. om. *sit,* quod v. Sp. in notis reponit.

h) Casl. *sit.*

i) Sp. cod. Harl. Co. 1 add. *scilicet dolo malo, quia dolo petit, cum eius nihil interesit.* In cod. Cat. add. *C. N. Qui semel.* Vid. supra not. 35.

Digitized by Google

riatur, cavere debet [40]) domino litis rem ratam habiturum et de facienda defensione [b]) satisdare [41]).

De Procuratoribus. [c])

Poena [42]) non defendentis procuratoris est, ut ei denegetur actio [cc]). Cautio ratihabitionis tunc exigitur a procuratore, cum de mandato domini dubitatur [d]). Reus cavere debet, quod [e]) usque ad terminum litis in iudicio permanebit; et si alieno nomine agat, satisdare debet, iudicatum [43]) solvi [*]), nisi dominus iudicatum pro eo solvere [f]) caverit. Ibi [ff]) satisdare cogitur quis, ubi iudicium subire compellitur. Actor [g]) forum rei, non reus forum actoris imitetur [h]). Ibi enim conveniendus est quis, ubi domicilium vel habet vel tempore contractus habuit [i]). Non debet quis

GLOSSAE.

40) Gl. interl. in cod. Casl. *Si habet rem soli.*

41) Gl. interl. in cod. Casl. *arbitratu boni viri.*

42) Gl. interl. in cod. Casl. *si non caverit iudicatum solvi.* Gl. in m. cod. Harl. et Co. 1 *I.* (Co. 1 *Et*) *de defensione arbitratu boni viri facienda* et gl. interl. cod. Harl. Co. 1 *et de rato.*

43) In m. cod. Harl. add. Constitutio nova (Auth.) Generaliter l. 25 C. de Episc. et cler. (I, 3) his vv.: *Generaliter iudex pronuntiat pulsato libellum non porrigi, nisi prius actor fideiussorem praestet, vel iuratoriam exponat cautionem. Quod si fuerit victus litem iniuste movisse, expensarum et sumptuum nomine decimam partem quantitatis petitionis suae* (cod. et Co. 1 *petionem suam*) *comprehensae pulsato restituat.*

b) W. 2 et 3 om. *defensione*, sed add. a W. in annot. Co. 2 *et de satisfacienda dictione satisdare, quod ius perpetuum est* et add. Constitutio Nova Clericus in lite. Vid. infr. not. 57.

c) Cod. Harl. Sp. Co. 1, 2, W. 1, 2, Coll. om. rubricam. Vid. tit. de Satisdation. not. *k.* In m. cod. Harl. add. rubrica *de Procuratoribus non defendentibus.*

cc) Co. 2 *actio denegetur. Ratio ratae habitationis item exigitur.* L. 5 C. de Procur. (II, 13). In cod. Cat. add. *Clericus in lite pecuniaria.* Vid. infra not. 57. Ibidem om. *ei* post *ut.*

d) L. 1 C. eod. Vid. not. *z* antec.

e) Cod. Trev. W. 3 *quo.* W. em. *quod.* Co. 2 om. *ad* post *usque.* Mox W. 3 *nimine* pro *nomine.*

*) Gl. interl. cod. Harl. Co. 1 et apogr. Sp. *de rato.*

f) Cod. Harl. Sp. Co. 1, 2, Coll. *iudicatum solvi pro eo caverit*, sed Co. 2 *eo cautuerit.* Cod. Cat. om. *solvere.* Sp. conferri vult §. 1 (add. 3, 4) I. de Satisdat. (IV, 11).

ff) L. 7 §. 1 D. Qui satisdare (II, 8). Coll. om. *Ibi — compellitur.* Post v. *compellitur* in cod. Cat. add. C. E. *Qua provincia.* Cf. not. 51.

g) L. 3 C. Ubi in rem actio (III, 19), l. 3 C. Ubi causa status (III, 22), l. 2 C. de Iurisd. omn. iud. (III, 13). W. 2 om. *forum* post *reus.*

h) Cod. Harl. et Co. 1 *immittetur.* Co. 2 *sequatur.* Coll. *forum rei sequetur: non reus forum actoris.* Mox cod. Cat. Coll. om. *enim.*

i) L. 2 C. cit. Cod. Casl. om. *vel* post *domicilium.* W. 1 *contr. habuerit.* Coll. *conveniendus est ubi dom. temp. contr. habuit.* Co. 2 *ibi*

non calumniandi animo litem movisse [51] pp). Actor intelligitur, qui suo nomine agit. Reus autem iurare debet q), quod putans se bona uti instantia r), ad reluctandum venerit s). Utriusque iuramento t) adiicitur u) in tota lite, se non exacturum v) probationes, nisi quas in veritate putaverit exigendam w), et quod nihil iudici vel testibus pro hac causa dederit, vel per se x), vel per aliam mediam personam, nec dilationem y) se per calumniam petiturum z). Quod advocatis non dederint, iurare non compelluntur. Advocatis enim iustum patrocinium, non testibus testimonium verum a), nec iudici iustitiam vendere licet b). Divine c) admodum constitutum est, ut iactura causae afficiatur d), qui diffidentia iustae sententiae

GLOSSAE.

51) Gl. interl. cod. Casl. *iusta defensione.* In m. cod. Harl. Co. 1 ann.: *Constitutio nova Qua in provincia quis delinquit, illic iuri subiaceat, quod ius perpetuum est.* Cf. Auth. Qua in provincia C. Ubi de criminibus (III, 15).

pp) In cod. Cat. om. *Actor — movisse.* Cod. Harl. Co. 1, Sp. W. 1 *non cal. an. movisse se litem.* Co. 2 *non cal. an. se mov. litem.* Coll. *cal. an. se litem movisse. Actor intelligitur is qui.* L. 2 C. de Iureiur. pr. cal. (II, 59).

q) Co. 2 *debet iurare.*

r) Codd. Harl. Casl. Co. 1, 2, W. 1, Coll. *inst. uti.* Sp. *in bona inst. ita* et ann. Sp. ad v. *ita*: "Superscripsit aliquis: uti ad normam const. 2 C. II, 59 de iureiurando propter calumniam dando."

s) W. 2 et 3 *convenerit.*

t) Sp. *edicitur*, et ann.: "dubia vox." Recte Wu. l. c. p. 330 em. *adiicitur.* Cf. Auth. In iusiurandum sacram. l. 2 C. de Iureiur. pr. cal. (II, 59).

u) Codd. Casl. Harl. Sp. (qui addit in not.: "dubia vox") W. 1, Co. 1, Coll. *exactum iri*; recte Wu. em. *exacturum* ex eadem Auth. Co. 2 *in lite tota se non exactum iri.* Cod. Cat. add. *se n. exact. in tota lite probationes.*

v) Cod. Cat. Co. 2 *exigendas.* Coll. *esse exigendas.* W. 2 et 3 *put. in verit. exig.* Wu. em. *pro veritate.* Idem conferri vult Nov. 124, 1. Sp. in notis locum sic refingendum esse putat: *Utriusque iuramento adfirmatur, in tota lite non exactum iri probationes, nisi quas in veritate putaverit exigendas, vel*; — *in tota se non exacturum probationes* etc. Cf. fr. 6. §. 2. D. II. 13. de Edendo.

x) W. 2 et 3 *ipse.* Cf. Auth. Principales l. 2 C. de Iureiur. pr. cal. (II, 59).

y) W. 3 *dilectionem.* Co. 1, Coll. *neque.*

z) W. 2 et 3 *pet. se per cal.* Codd. Harl. Casl. Co. 1, W. 1, Coll. *petiturus* et in ann. Coll. em. *petiturum.*

a) Coll. *Quod a. n. dederit iurare n. compelluntur.* W. 2 *verum* om. W. 3 *verum* nec. Coll. *verum vel.*

b) W. 1 *licet vendere.* Sp. *vendere liceat.* Co 2 *vel iudici iudicium vendere debet.* Cod. Cat. *vel iudicibus i. v. licet* et sequ. l. 14 §. 1 C. de Iudiciis (III, 1) sed mut. v. v. *Patroni autem* — *qui* — *praestantes auxilium* — *omnes iubemus iudicium post litem contestatam et narrationem propositam et editionem sacrosancta* — *quod cum omni virtute sua et opera, quod iustum est, et verum existimaverint* — *procurent* — *sibi possit pertinere. Iudiciale vero sacramentum nemini remittitur, ut C. de Iudiciis.* Cf. Auth. Principales cit. in pr.

c) Sp. *Diurne*, mendose. Auth. Princip. cit. §. 5. Co. 2 [ ] *nime.*

d) Codd. Harl. Casl. Cat. Sp. Co. 1, W. 1 et 2 *afficiatur.* Co. 2 *allidan-*

Digitized by Google

criminalis [q]), maior praeiudicat. Si utraque civilis et altera [r]) minor, maior praeiudicat, si minorem [s]) vel partem minoris [t]) intra se contineat [u]); ut si a te, quod debetur [v]), petam pars ecclesiae et tu a me ecclesiam [x]) totam. Illae autem actiones [y]), quae sic aliis praeiudicant, praeiudiciales appellantur.

De Compensatione. [z])

Solent autem quaedam actiones vel compensatione minui [zz]) vel mutua compensatione deleri, ut si ego petam a te X et tu a me X, vel ego a te XX et tu a me X [a]). Sed hoc [b]) ita est [c]), si utrimque [d]) pure debeantur [e]). Si enim haec pure, illa in diem debeantur, non fiet [f]) compensatio [55]). Qui enim pure debet, plus debet; qui in diem, minus intelligitur debere [g]), et hac ratione [56]), qui praemature petit, plus petere intelligitur.

GLOSSAE.

55) Cod. Trev. *Cod. eod. tit. L.* II. (3. 10. l. 2).

56) In m. cod. Harl. Co. 1. *Si plus petatur tempore duplicantur induciae.*

q) Vv. *illa — criminalis* des. in W. 2 et 3; Co. 2 *altera sit criminalis, illa quidem praeiudicat. Si minorem* et des. *si autem — maior praeiudicat.* Coll. *Nam si altera sit* et om. infr. *si utraque civ. et alt. min., mai. pr.* Cod. Cat. om. *autem.*

r) Cod. Casl. add. *sit.*

s) Cod. Trev. W. 2 et 3 *Si maiorem,* sed W. recte em. *minorem.*

t) W. 2 *maioris.* Co. 2 om. *minoris.* Sp. conf. vult l. 2 et 3 C. de Ord. iud. (III, 8). Add. l. 4 eod.

u) Sp. *contineant.*

v) W. 2 *quod debeatur petatur.* W. 3 *quae deb. petatur.*

x) W. 2 et 3 *totam* stel. Co. 2 *totam ecclesiam* et om. *a me.* Cod. Cat. *ut si ego a te, quod ecclesiae debeatur petam* et desid. *pars ecclesiae.* Coll. *ut si a te quod debeatur ecclesie petam et tu a me totam petas ecclesiam.* Ceterum edd. *praeiudicat. Si.*

y) Sp. *Illae causae* et om. *autem* et mox *sic.* Cod. Harl. W. 1, Coll. cod. Cat. om. *actiones.* Mox Coll. *aliis sic.* W. 1 et 2 *praeiudicantur* et Co. 2 *sica liis praeiudicantur.*

z) Cod. Cat. Co. 1, Sp. *de Compensationibus,* sed add. Sp. *Caput VIII;* rell. om. rubr.

zz) In cod. Cat. om. *minui.* Co. 2 *minus.* Coll. *Solent ante iudices quaedam a. v. c. m.* Cf. §. 30 Inst. de Action. (IV, 6), l. ult. C. de Compensat. (IV, 31).

a) Codd. Harl. Casl. Sp. Co. 1, W. 1, Coll. *vel ego X et tu XX.* Co. 2 *vel ego XX et tu XX.* Cod. Cat. *petam a te libras X et tu a me XX vel ego.*

b) Sp. *hanc.* Wu. em. *haec.* Cod. Cat. *Si ita si utraque.*

c) Codd. Harl. Casl. Sp. Co. 1, 2, W. 1, Coll. om. *est.*

d) W. 2 et 3 *utraque.* Coll. *utrique.*

e) Wu. em. *debeatur* et ita habet Coll. Sp. conferri vult l. 7. pr. D. XVI. 2. de compensationibus.

f) W. 2 et 3 *sit.*

g) Co. 2, Coll. *minus debere intelligitur* et Coll. *Ex hac r.*

Digitized by Google

pro eo, quod vitio petitoris impendit [q]). Ita de proponendis quaestionibus dictum sit. Sed quia solent actiones elidi exceptionibus, de exceptionibus dispiciamus [r]).

De Exceptionibus. [s])

Non solum agit, qui actionem proponit, sed et is [t]) agere videtur, qui excipit; nam reus in exceptione actor est onere [60]) probationis. Exceptio nihil aliud est quam actionis elisio [u]). Exceptiones autem perpetuae et peremptoriae sunt aut dilatoriae et temporales. Perpetuae et peremptoriae [v]) sunt, quae semper [x]) locum habent et litem perimunt, ut doli mali et [y]) metus, [z]) rei [61]) iudicatae [a]), transactionis, iurisiurandi et [b]) pacti conventi perpetui [62]). Temporales sunt et dilatoriae, quae litem differunt, [c]) non perimunt, qualis est pacti conventi temporalis, praescriptio fori et [63]) consimiles [d]). Omnis actio, quae pacto

GLOSSAE.

60) Cod. Trev. *Dig.* e. t. *l.* 1. (44, 1). *Dig.* e. t. *non utique* (1, 9).
61) Gl. interlin. cod. Casl. *res iudicata veritati praeiudicat.*
62) In m. cod. Casl. *promissio autem simplex, id est sine alterius interrogatione, pactum nudum dicitur, ut promitto tibi equum. Vestitum vero est, unus dicit: promittis mihi equum? et alius: promitto.*
63) Gl. interl. in cod. Trev. *i. e. exceptiones.* Gl. interl. in cod. Casl. *Praescriptio est alieni iuris exclusio.*

q) W. 2 et 3 *impetitoris.* Sp. *petitionis.* Sp. cf. iubet c. 2 C. III. 10 de plus petitionibus. In cod. Cat. add. *Simplus petatur, tempora duplicantur.*

r) W. 3 *Ita de pr.* (om. v. *quaestionibus*, quod W. suppl. in not.) *d.* (om. *sit*). *Sed quia quaedam act. exc. sol. eli. de exc. videamus.* Ita etiam W. 2 inde a vv. *Sed quia.* Co. 2 *exc. elidi.* W. 1 *de illis disp.* Coll. *despiciamus*, sed in ann. em. *dispiciamus.*

s) Ex cod. Cat. W. 2, 3 et ind. rubr. W. 1. Cod. Harl. Coll. Co. 2 et h. l. W. 1 om. rubricam. Sp. *Caput XI De Exceptionibus.* Rubrica add. in m. cod. Casl. De Co. 1 cf. infr. not. *b.*

t) Co. 2 *qui accusationem proponit, sed etiam is.* Idem paullo infra *actor est in honore probationis.* W. 2 et 3 om. *is.* L. 1 D. de Except. (XLIV, 1). Mox Coll. *honere prob.*

u) W. 1 et 2 *illisio.* Leg. *exclusio.* L. 2 D. eod.

v) L. 3 D. eod. Cf. etiam §. 9 Inst. eod. (IV, 13) Vv. *aut dilatoriae — peremptoriae* des. in cod. Meerm., sed sec. W. vv. *Exceptiones — temporales*, cui obstat W. 1. Co. 2 *Exc. et perpetuae aut peremtoriae.* Coll. *Exc. perpetue sunt aut peremptorie aut dilatorie et temporales. Peremptorie et perpetue sunt.*

x) W. 2 om. *semper.*

y) W. 2 et 3 om. *et.* Cod. Cat. *ut doli metus et metus rei iudicatae.*

z) W. 2 et 3 add. *etiam* et Co. 2, Coll. *causa.* W. 1 *rei etiam.*

a) Co. 2, W. 1 — 3 add. *et.*

b) Sp. W. 2, 3, Coll. om. *et.* Co. 1 *iuris* (supra lin. add. *iurandi*) *id est p. c. p.* et in m. ann. rubr. *De Exceptionibus.* Co. 2 *perpetui conventi.* Mox cod. Cat. *perpetui et similium. Temporales.*

c) Co. 2, W. 2, 3 add. *et.*

d) W. 2, 3 *praescriptio* (om. *fori*) *et omnes consimiles.* W. 2, 3 add. *omnes.*

Digitized by Google

partes non possunt nisi per remedium appellationis, quia quod dictum[68]) est minus[r]), coram eo, a quo appellatum est, suppleri potest coram eo, ad quem provocatum est. Potest autem quis, si diffidat de probatione actoris, si se munitum exceptione peremptoria non dubitat, onerare actorem[rr]) probatione, et cum[s]) intentionem[69]) suam probaverit, monstrare exceptioni suae locum esse[ss]).

De Praescriptionibus.[t]) [70])

Sed quia[u]) inter ceteras exceptiones solet opponi praescriptio longissimi temporis, cuius taciturnitate omnes actiones sopiuntur, de illa[uu]) dicere a proposito non erit alienum. Est igitur quaelibet praescriptio longissimi temporis vel XXX vel XL vel C[v]) annorum. Praescriptio enim longissimi[vv]) temporis in rebus ecclesiasticis locum non habet, nisi sit[x]) XL annorum. Praescriptio X vel XX annorum[y]) ecclesiae opponi non potest, quae

GLOSSAE.

68) Cod. Trev. *Cod. de temporibus et reparation. app. l. Per hanc* (C. 7, 63, l. 4) *Dig. de probat. l. si pactum* (22, 3, l. 9); *ibi dicitur, quod heres exceptionem, quam pater habuit, opponere potest.*

69) Cod. Trev. *Spatia XXX annorum tollatur omnis actio. Cod. e. t. l. male agitur* (7, 39, l. 2) *de com. d. n. praecepta.* (sic!).

70) Gl. interl. cod. Casl. *iurationem.*

perempt. autem om. in initio litis. Ceterum W. 2, 3 *p. e. om. litis in initio.* Co. 2 *et omissae.* Mox Cod. Cat. *possunt nec minus temporis facta fuerit abnegatio, ut si quis neget cautionem creditori vel hypothecam. Partes vero non.* L. 2 C. Sententiam rescindi (VII, 60), L. 8 C. de Except. (VIII, 36).

r) Co. 2 *quia quod minus dictum est per remedium coram eo.* W. 1 *quod minus dictum est.* W. 2 om. *est.*

rr) Co. 2 *Potest autem si quis peremptoria exceptione.* Coll. *honerare.* W. 1 om. *actorem*, add. in notis. L. 9 C. de Exception. (VIII, 36).

s) W. 3 *iurationem.* Vid. not. 70. W. om. *intentionem.*

ss) W. 2, 3 exc. s. *l. e. monstrare.* Co. 2 *monstrare debet exc. s. l. e.*

t) Cod. Harl. Co. 2, Coll. et h. l. W. 1 om. rubricam; in cod. Casl. add. est in m. In cod. Cat. rubrica ponitur post *erit alienum.*

u) Cod. Casl. *Quia vero.*

uu) Co. 2 *actus sopiuntur, de illo.* Ibidem mox deest *quaelibet.* Cod. Cat. *actiones supponuntur de illis.*

v) Codd. Casl. Harl. Co. 1, 2, W. 1, Coll. om. *vel C* et cod. Cat. *vel C ann.*

vv) W. 2, 3 *Pr. enim longi. t.* Co. 2 *Praescr. longissimi temporis.*

x) W. 2, 3 add. *XXX vel.*

y) Codd. Harl. Cat. Co. 1 *Pr. enim XXX ann.* Co. 2, W. 1 *Pr. XXX ann.* Coll. *Praescr. XXX ecclesie* et om. *annorum.* Cod. Casl. om. *X vel.* Leg. *Pr. X vel XX vel XXX ann.* Vid. supra not. 71. Mox W. 2, 3 om. *in.*

Haec de praescriptionibus, quantum ad usum hodiernum ff), dixisse sufficiat.

De Advocatis g).

Cum 75) autem h) in lite exercenda agitur, et ad eam ventilandam advocati, qui praebent patrocinia i), iurgantibus necessarii sint, de his ordine erit consequenter tractare k). Advocati itaque sunt, qui pro aliis postulant. Est autem l) postulare desiderium suum vel amici sui coram iudice exponere vel alterius desiderio 76) contradicere. Advocati igitur, qui dirimunt ambigua fata m) causarum, suaeque defensionis viribus nituntur mm) in publicis et privatis rebus, lapsa erigunt n), fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si vulneribus et praeliis patriam parentesque salvarent. Nec enim o) illi soli militant, qui clypeis et gladiis et thoracibus innituntur p); militant namque causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi q) munimine laborant

GLOSSAE.

75) In m. cod. Harl. et Co. 1 *Patroni etiam qui suum partibus praestantes ingrediuntur auxilium, evangeliis tactis, sacramentum praestent, quod cum omni virtute et opera quod iustum et verum existimaverint, clientibus inferre procurent. Iudiciale enim sacramentum nemini remittitur ut c. de iudiciis.* Cf. l. 14 §. 1 C. de Iudiciis (III, 1).

76) Gl. interl. in cod. Casl. *hoc quantum ad reum.* Cod. Trev. *Dig. de cond. l. 1.*

ff) W. 3 *modernum.* Cod. Cat. *sufficiant.* Coll. om. *dixisse* et paullo ante *Hus* pro *Haec.*

g) Cod. Harl. Coll. Co. 1, 2, W. 1 in contextu om. rubr.; in cod. Cat. ponitur post *tractare.*

h) W. 3 *Dum autem.* Coll. et ad ventil. eam. Cod. Cat. om. *agemus* [illegible]

i) W. 2, 3 *qui habent.* Co. 1 *patronia.* Mox add. praeter Co. 1 et cod. Casl. *sunt.* W. 2 *patrocinia iurgantibus, nec.*

k) Cod. Casl. *de his* [illegible] Co. 2 *sunt, de his ordine erit consequenter tractandum. Advocati igitur sunt.* Cod. Cat. *de eis.* W. 2 *de his consequenter erit.* W. 3 *de his consequenter ordine est.* W. om. *consequens erat.*

l) W. 2 *Est enim.* L. 1 §. 2 D. de Postulando (III, 1). Mox in Co. 2 om. *sui* et supra *itaque* in cod. Cat.

m) W. 1 *facta.* Co. 2 *Advocati igitur d. amb. causarum fata.* Coll. *Adv. igitur sunt, qui.* L. 14 C. de Advoc. divers. iud. (II, 7).

mm) Codd. Harl. Cat. et Co. 1; Coll. om. *nituntur.* Co. 2 *viribus in publicis et privatis rebus* et om. *nituntur.*

n) W. 2 et 3 *rebus fat. rep., l. er.* Vid. l. 14 C. cit. Coll. *nec minus.*

o) Co. 2, W. 1—3 om. *enim.* Co. 2, W. 3 *soli illi.* Coll. *Non soli illi mil.* Cod. Cat. *non enim.*

p) Cod. Cat. [illegible] *utuntur.* Co. 2 *minituntur.* *Militant:* W. 1 et 2 *minitantur.* W. 3 *innitantur.* L. 14 C. cit. *nituntur.* Mox codd. Harl. Casl. Co. 1, 2 *patr. caus.*

q) Ita cod. Harl. Co. 1, W. 1, l. 14 C. cit.; cod. Casl. W. 2, Coll. *gl. v. m. c.* W. 3 *gl. pacis m. c.* Co. 2 *confisi.*

quorum fama sit hilarior, qui alteram partem foveant c) et alteram rudes et pauciores d), in iudicantis officio sit, ut par fiat distributio [81]) advocatorum, et exaequetur e) partibus auxilium [81a]) singulorum et aequa procedat divisio. Si f) quis ex litigatoribus detectus fuerit g) separatim tractasse cum pluribus, et ita adversario suo subtraxisse paris h) defensionis copiam, sentiat a se iniquam litem foveri i), et auctoritatem iudicis a se elusam k) esse experiatur. Si quis patronum causae suae praevaricatum per collusionem [82]) putet l), impleat accusationem et non deerit adversus eum pro temeritate causae sententia ll), et de causa denuo quaeratur m). Ea [83]) quae advocati praesentibus his, quorum causae aguntur n), allegant, perinde o) habenda sunt, ac si ab ipsis dominis p) litium proferantur, nisi [84]) in continenti, id est, in triduo proximo q)

GLOSSAE.

81) Cod. Trev. *Iudex etiam de iure supplere potest. Dig. de petitione hereditatis l. filius* §. *ult.* Annotationum signa des. in W. 3.

81a) Gl. interl. cod. Harl. Co. 1 *vel officium.*

82) Gl. interl. in cod. Harl. Co. 1 *id est quando colludunt.*

83) Gl. marg. in cod. Harl. et Co. 1 *proferatur* l. un. C. de Litis cont. (III, 9).

84) Gl. interl. cod. Trev. *si domini.*

c) Cod. Cat. W. 2 et 3 *foverint.*

d) Interpunxi minus plene. Hoc est ab altera parte rudes et pauciores advocati sint. W. 2, 3 add. *partem* ante *rudes.* In cod. Cat. h. l. add. *sustineant.* Coll. *pauciores etiam iud. off. sit, ut* (om. *par*) *fiat — et exequetur — et eque.* Mox Co. 2 *officio erit.*

e) Codd. citt. Co. 2, W. 1 et 2 *exequetur* pro *exaequetur.* Vid. l. 7 C. cit. W. 3 *exequatur.* Paullo infra Co. 2 *procedat dictio* et om. in cod. Cat. *singulorum.*

f) L. 7 i. f. C. cit.

g) Co. 2 *deiectus fuerit sep. traxisse c. pl. et,* om. *ita.* W. 1 om. *fuerit,* quod W. in notis suppl. Cod. Harl. *separatum.*

h) W. 1 et 2 *propriae.* In cod. Cat. om. *cum pluribus — subtraxisse.*

i) Co. 2 *sentiat iniquam litem a se foveri.* W. 3 *sentiat autem se iud. fovere.* Vid. l. 7 C. cit.

k) W. 1 et 2 *lusum.* Cod. Harl. Co. 1 *lusam* et om. *esse.* Co. 2 *laesam* et om. *esse.* Cod. Cat. *illusam.*

l) Cod. Cat. *putaverit.* W. 1 *Si patr. quis c. s. p. coll. praev. putet.* Cod. Harl. Co. 1 *Si p. c. s. quis p. c. pr. p.* et add. gl. interl. Vid. supra not. 82. Co. 2 *Si patronum quis causae* (om. *suae*) *per coll. praev. p.* Coll. *iudicis a se experiatur elusam.* §. *Si patr. quis cause sue pr.* (om. *per collusionem*) *putet.* L. 1 C. de Adv. div. iud. (II, 7).

ll) Cod. Cat. *pro tem. commissa senti*

m) Co. 2, W. 1 *denique quaeretur.* Co. 1, Coll. *quaeretur.* Codd. Harl. et Casl. *quaeratur.* W. 2 et 3 *quaeratur.*

n) Co. 2 *Ea q. advocatii praes.* (om. *his*). W. 1 — 3 *aguntur.*

o) W. 3 *proinde.* Mox Co. 2 om. *ac.* L. 1 C. de Err. adv. (II, 10).

p) Ita W. 3, rell. *litium dom.* Mox Co. 1, 2, W. 1, 2 *incontinenti.*

q) Cod. Harl. Co. 1 *in prox. tr.* Cod. Casl. deest *in.*

uincia [z]), sex mensium; si ex transmarinis partibus, IX mensium dilatio indulgenda est [a]). Haec dilatio in causis pecuniariis [93]) non amplius quam semel facile datur, nisi [b]) aliquid inopinatum emerserit. In capitalibus [94]) autem reo tres dilationes, accusatori duae dari possunt, sed utrumque [c]) causa cognita [95]). Si quis alterius nomine quolibet modo [d]) possidens [96]) rem immobilem [e]), ab aliquo litem sustineat [f]), debet in iudicio dominum [g]) nominare, ut sive in eadem civitate degat sive [h]) in alia provincia longius agat, certo dierum spatio a iudice definiendo denuncietur absenti, ut eo loco [i]) veniens vel procuratorem [k]) mittens actoris intentionem excipiat [97]). Si autem post huiusmodi [l]) tempus indultum sui [m]) copiam non fecerit [n]), in possessionem rei actorem mittere

GLOSSAE.

93) Gl. interl. cod. Casl. *civilibus.*
94) Gl. interl. cod. Casl. *id est criminalibus.*
95) Cod. Trev. *D. de feriis l. ult.* (2. 12 l. 10). *D. de feriis et dilat. l. oratione* (2. 12 l. 7).
96) Gl. interl. cod. Casl. *iuste vel iniuste.*
97) In m. cod. Harl. Co. 1 ann. *Si quaestio falsi (facti) inciderit generaliter qui dicit probat. Si quaestio iuris inciderit, qui negat probare debet, ut (Co. 1 aut) is, qui negat emancipationem iure factam. Ut C. de Testib.* (IV, 20).

z) W. 3, Coll. om. *provincia.*

a) W. 1 om. *ex*, *partibus* et *est.* V. *partibus* om. in cod. Cat. et in Coll. Cod. Casl. *ind. est dil.* Co. 2 *trium mensium dilatio indulgenda est. Si ex continenti provincia sex mensium. Si ex transmarinis X mensium dilatio indulgenda est.* Coll. *danda est.* Ibidem mox *pecuniariis causis.*

b) W. in not. post *facile* add. vult *secundo tamen datur*, et ita habent cod. Harl. Coll. Co. 1, 2; ubi autem *si* pro *nisi* scriptum est, ut in edd. W. 1 et 2. Similiter cod. Cat. *secundo autem datur si aliquid* et Coll. *secundo tamen datur si aliquid emerserit inopinatum.* Ceterum W. 2 *datur facile* et W. 3 *datur facile ubi.* L. 10 D. de Feriis (II, 12).

c) Ita cod. Cat.; W. 1 et 2, Coll. *utrique.* Co. 2 *utrimque.* W. 3 *utraque* et ita Co. 1 supr. lin.; ibidem *si* supra v. *sed.* Co. 2 *actiotori* pro *accusatori* et Coll. *acutatori*, sed em. in ann. *accusatori.*

d) L. 2 C. Ubi in rem actio (III, 19). W. 2 et 3 om. *quolibet modo*, pro quibus vv. cod. Cat. habet *aliquo modo.*

e) Cod. Cat. W. 2 et 3 add. *aliquo modo.*

f) W. 2 et 3 *suscipiat.* Cod. Cat. *sustineat.*

g) Cod. Casl. W. 2 et 3 add. *litis.*

h) Cod. Harl. *in eadem provincia degat civitate sive.* In cod. Cat. om. *degat* et in W. 1 *sive*, sed add. in notis. Mox Coll. *certo iudice spatio*, sed in ann. pro *iudice* em. *dierum.*

i) Co. 2 *iudicio finiendo.* W. 1 *finiendo* (ita etiam cod. Harl. Co. 1) — *loci.* *Loci* etiam cod. Cat. Leg. *ut in ea loca perveniens.*

k) Cod. Harl. Co. 1 *vel per proc.* Co. 2 *mittens actorem excipiat.*

l) W. 2 et 3 om. *huiusmodi*, Cod. Cat. *post huius temporis.* Ceterum W. 1 et 2 *Sin.*

m) W. 2 et 3 om. *sui*, sed add. in notis W. 3.

n) In cod. Harl. cod. Cat. Co. 1 add. *fecerit edictis legitimis cum iudex citare curabit et reo* (cod. Cat. Co. 1 *eo*) *sui copiam non facienta.* Cod. Harl. Co. 1, W. 1 et 2 *non facienta.*

Digitized by Google

illo [uu]), qui lite pulsatur, probatio exigitur. Possessiones, quas ad te pertinere dicis, more iudiciorum persequere [v]). Nec enim possessori incumbit necessitas probandi, eas ad se pertinere, cum [x]) te cessante in probatione dominium apud eum remaneat. Non cogitur possessor ei, qui expetit, titulum suae possessionis [y]) exponere [103]). Actor profitendo, se non posse [z]) probare, quod asseverat [a]), reum necessitate probandi vel monstrandi [b]) contrarium non adstringit [c]); cum per rerum naturam negantis nulla sit [104]) probatio. Instrumenta domestica [105]) seu privata [cc]) attestatio sine aliis legitimis adminiculis [d]) sola non sufficit. Causis tam [e]) civilibus quam criminalibus possunt testes adhiberi.

GLOSSAE.

103) Cod. Trev. *Nisi dicat: se pro herede sive possessore possidere et causam suae possessionis probare cogatur. Cod. de petitione hereditatis l. cogi possessorem* (3. 31. l. 11). *Similiter fit, si rem sacram quis possideat, C. d. contra morem.* (Sic!) Gl. interl. cod. Harl. et Co. 1 *agit* ad v. *expetit.*

104) Cod. Trev. *Idem est si ius negaret Dig. de probat. l. ab ea parte* (22, 3, l. 5). *Ibi dicitur: quando aliquid de iure alieni obiter, puta: quod non posset esse procurator vel advocatus; at ubi specialiter, per alium lege vel constitutione probari oporteret.*

105) Gl. interl. in cod. Casl. *Instrumenta quae fiunt in domo occulte.*

uu) Co. 2 *ne ab eo.*

v) Codd. Harl. (supra lin.) Casl. Co. 1 supra lin., Co. 2, W. 1 et 2, Coll. *prosequere.* L. 2 C. eod. (IV, 19) *persequere.* Mox Co. 1 supra lin. *neque.*

x) Co. 2 *Nec enim inc. poss. prob. nec.* et om. *eas ad se pertinere.* W. 1 *pertinere, quae dicis, cum.* Cod. Cat. *Non enim — cess. a probatione d. apud se facta permaneat.* Coll. *Non e. p. i. nec. pr. eas possessiones, quas ad se pertinere dicit. cum — permaneat.*

y) Codd. Casl. et Harl. Co. 1 om. *suae.* W. 2 et 3 *Non c. p. tit. s. poss. e. ei qui expetit.* Cod. Cat. post *exponere* add. *ut de petenda hereditate sua.* L. 11 C. de Petit. hered. (III, 31).

z) Co. 2 *Actor non profitendo posse se probare.* Cod. Cat. *Actor proficiendo non.* W. 1 *non posse se.* Cod. Casl. *non se posse.* Co. 1 supra lin. habet *se.* L. 23 C. de Probatt. (IV, 19).

a) W. 1 *asseruerat.* Co. 1 supra lin. *dicit.*

b) Cod. Casl. W. 2 et 3, Coll. *demonstrandi.* Cod. Cat. *probanda vel demonstranda.*

c) Cod. Cat. W. 2 et 3 *astringat.* Mox Co. 1 *fit* et Co. 2 *negantis factum nulla est probatio.* Cod. Cat. *negantis factum n. e. probatio, nisi actor praesumptione iuvetur, quia praesumptioni standum est, donec in contrarium probetur.* Coll. *negantis factum nulla e. p.*

cc) W. 1 *vel privata.*

d) Codd. Harl. Casl. Co. 1, W. 1 om. *adminiculis*, quod v. in cod. Harl. et Co. 1 int. lin. add. Co. 2 om. *legitimis.* Paullo post leg. *sufficiunt.* Coll. *sine aliis legittimis instrumentis adminiculis non sufficiant.* L. 5 C. de Probatt. (IV, 19).

e) W. 3 om. *tam.* L. 1 §. 1 D. de Testibus (XXII, 5).

Digitized by Google

eum reum [108]) testimonium dixerit [r]). Testes, quos accusator de domo sua [109]) produxerit, interrogari non placet. Indubitati iuris est, quod is, qui testes producens semel aut bis testificationes [s]) tractaverit vel disputationem inierit, nova [t]) deinde [110]) testium productione uti non poterit. Testes [111]) licet compellendi sint, ut testimonium dicant, temere tamen non sunt evocandi per longum iter [u]). Iudices [112]) sive in [v]) inclitis civitatibus sive in provinciis debent [x]), si hoc perspexerint [y]) opportunum, occasione [z]) testium in [a]) aliis locis degentium, litigantes vel [aa]) procuratores eorum ibi, ubi lis opportunius exercetur [b]), destinare, et si prolatis [c]) instrumentis fidem adhibere exigantur [d]), in aliis locis, si

GLOSSAE.

108) Gl. interl. cod. Casl. *Contra: nam eo ipso susp. est.*

109) Gl. interl. cod. Casl. *nisi in his s.... testamento hereditate n̄ simplici interrogatione nec tormenti quaestione.*

110) Gl. interl. cod. Casl. *per deiectionem veterum.*

111) In m. cod. Harl. Co. 1 adscribitur *Constitutio nova de Sanctissimis episcopis. Si clericum apud episcopum aliquis accusaverit et ipse veritatem invenire poterit, ab honore et gradu hunc secundum ecclesiasticas regulas eiiciat, et tunc competens iudex hunc comprehendat et secundum leges litem* (Co. 1 add. *sic* in parenth.) *examinet* (in cod. des. literae et. Co. 1 *examina ....*) *finem imponat. Si vero civilem prius adeat iudicem accusator, et crimen legitime approbaverit, tunc episcopo locorum gesta palam faciat, ut hunc prius secundum regulas ab honore et gradu separet et iudex postea ultionem ei inferat legibus congruentem. Si vero disputaverit episcopus gesta non iuste confecta, ad nos negotium tam ab episcopo quam a iudice referatur ut cognoscentes quae videntur nobis iubeamus. In pecuniaria vero causa, quam adversus clericum quis habeat, si episcopus distulerit inter eos iudicare, licentiam habeat actor civilem iudicem adire. Ita tamen ut accusata persona nullo modo cogatur fideiussorem dare, nisi criminalis sit accusatio; tunc enim sub legitima cautela fiat. Sin autem ecclesiastica causa sit, nullam in ea communionem habeant civiles iudices, sed episcopus secundum sacras regulas causae finem imponat.* Cf. Nov. CXXIII, c. 21.

112) Cod. Trev. *Cod. de fide instrum. l. iudices* (IV. 21, l. 18).

r) L. 23 D. eod. Co. 2 *in eundem reum.* Cod. Cat. *Produci t. n. debet — dixit.* Coll. *qui dix. a. in e. r. t.*

s) Co. 2 *semel ac bist. estificationes.* Coll. *disputationes.* Supra in cod. Cat. om. *iuris.* L. 24 D. eod.

t) Cod. Cat. Co. 2, W. 1—3 *demum* et Co. 2, W. 1 *probatione.* Anth. At qui semel l. 19 C. de Probatt. (IV, 19). Mox cod. Cat. *Tales* pro *Testes.*

u) Co. 2 *compellandi sunt — vocandi* et om. *per longum iter.* Etiam Co. 1 *compellandi.* L. 3 §. 6 D. de Testibus (XXII, 5).

v) W. 3 om. *in.* L. 18 C. de Fide instr. (IV, 21).

x) Cod. Cat. W. 1 *debebunt.* W. 2 et 3 *existentes debent.* Coll. *in provinciis sint: debebunt.* Cod. Casl. *existentes debebunt.* Cod. Harl. Co. 1, 2 *degunt,* sed Co. 2 om. *in* ante *provinc.*

y) Codd. Harl. Casl. Co. 1, 2, W. 1, Coll. *prospexerint.*

z) W. 1 *actione.*

a) Cod. Harl. W. 1—3 *et.*

aa) W. 2 et 3 *lit. sive pr.*

b) W. 1, Coll. *exerceatur.* Cod. Harl. Co. 1 *oportunus.* Co. 2 *eorum* (om. *ibi*) *ubi lis exerceatur op. destinare.* Cod. Cat. *eorum ubi lis oportunius ibi exerceatur.*

c) W. 2 et 3 *probatis.*

d) Co. 2 *fide.* W. 2, 3 *cogantur.* Coll. *fidem facere ex.*

Digitized by Google

rescripta a quocunque iudice manaverint, sub hac conditione proferri debent, si preces veritate nitantur; aliter enim impetrata non valent [qq]). Si duo [r]) in communi causa rescriptum impetraverint [116]), quamvis ad unius personam directum sit, utrique tamen prospectum [117]) est [s]). Originales precum [t]) libelli et authentica rescripta, non eorum exempla iudicibus insinuari debent [u]). Universa rescripta, quae sine die et consule deprehensa fuerint [v]), carebunt auctoritate. Rescripta contra ius elicita [118]) nullius esse momenti [x]), indubitati iuris est. Rescripta, quae privilegia continent [y]), licet contra ius ad utilitatem publicam impetrata fuerint, servabuntur; in ceteris tamen [z]) capitulis indulta, nisi in aliqua [a]) singulari causa, contra ius firmitatem non obtinent.

GLOSSAE.

116) Cod. Trev. *Cod. de diversis rescriptis l.* 1 (1, 23). *Dig. de aedilitio edicto l. edicto* (21, 1, l. 1). *Si quis aliis edat instrumenta sua vel actionem, sine certo die et consule fieri potest. Sed haec rescripta, si moritoriam exceptionem faciant, valent. Si autem totam causam extinguunt, non valent. — Cod. de precibus principi offerendis l. quotiens* (1, 19, l. 2). *Iudices quondam iurabunt, ut iuste iudicarent. Cod. de iudiciis l. rem non novam* (3, 1, l. 14). Gl. interl. cod. Casl. *etiam ut si duo instituantur parte eiusdem ecclesiae pro certa praestatione.*

117) Cod. Trev. gl. m. *i. e. utilitate.*

118) Cod. Trev. gl. interl. *generaliter.*

Mox Co. 1 *nituntur* et Co. 2 *proferri dicuntur.*

qq) In cod. Cat. add. *et si simul contra ius non tamen contra communem utilitatem non damnosa fisco nec de re privilegiata nec de re singulari ut est monopolium.*

r) W. 1—3 add. *etiam.* L. 1 C. eod. Co. 1 supr. v. *in* add. *de*, idque in cod. Harl. a sec. manu additum esse dicitur.

s) W. 3 om. *est* et Coll. *tamen.* Ceterum codd. Harl. Casl. Co. 1 *utrisque*, sed in cod. Harl. sec. Co. 1 a sec. man. In cod. Cat. add. *Si duo querelam de communi causa apud papam deposuerint et alterum tantum in privilegio suo expresserit, tamen utrique proderit.*

t) W. 1 et 2 *precium* et ita vult W. pro *primum*, quod W. 3 habet. Cod. Harl. Co. 1 *Libelli precum.* L. 3 C. eod.

u) W. 3 *earum ex. i. i. deberent.* Co. 2 *autentica scripta non eorum extra iudicibus i. d.* In cod. Cat. add. *Sacrosanctis constitutionibus omnibus modis a deo constat observandis nec rescripta contra ius vel contra utilitatem partium elicita liceat proferri.*

v) Co. 2 *comprehensa.* Codd. Harl. Casl. *fuerunt.* L. 4 C. eod. In cod. Cat. post v. *auctoritate* add. l. 5 eod., sed aucta his vv. *Mentiri autem videtur is, qui sive in iuris sive in facti narratione iustae causae diffidentia rei gestae veritatem supprimit vel concinit mendacium.*

x) L. 7 C. de Prec. imp. off. (I, 19). Cod. Casl. *esse null. mom.*

y) Cod. Harl. Co. 1 *cont. priv.* Coll. *quae in se pr.* Co. 2 *contra ius et utilitatem.* Rell. *contra ius ad utilitatem.*

z) W. 3 *autem.* W. 1 *in ceteris tamen*, recte. Co. 2 *incertis.* Codd. Harl. Casl. Co. 1, W. 2, Coll. *in certis tamen.* W. 3 *in certis autem.*

a) W. 1 *ind., ut in aliquo*, sed W. in not. em. *aliqua.* Codd. Casl. Harl. Co. 1, 2, W. 2 *ind. ut in aliqua.* Cod. Cat *indulta est in.* Coll. *ind. ut in aliqua causa sing.* In cod. Harl. Co. 1 supr. v. *aliqua* add. *au-*

Digitized by Google

iusiurandum deferente iuraverit, non proderit [hh]); sibi enim iuravit. Qualitas iuramenti iudicantis arbitrio committitur definienda *). Iuramentum delatum revocari [120]) potest [i]); qui semel revocaverit [121]), non poterit recurrere ad deferendum sacramentum. Appellare [122]) non poterit, qui detulit iuramentum *), si iuraverit is, cui delatum est, nec etiam si relatum sibi [ii]) sacramentum recusaverit, nisi sit venerabilis persona, qui detulit, vilis qui retulit [123]). Sacramentum delatum [k]) subire vel referre necesse est [124]). Iusiurandum nec deferre nec referre, confessionis [kk]) et manifestae turpitudinis [125]) est. Omnium litium finis et disceptatio [l]) est ius-

GLOSSAE.

120) Cod. Casl. interl. *ab actore ut reus iuret.*

121) Cod. Casl. interl. *ab illo cui delatum est iuramentum.*

122) In cod. Meerm. ann.: *Inanis est actio quam rei inopia excludit.*

123) In m. cod. Harl. Co. 1 *Nulla est adeo venerabilis persona, quae de iniuria delati sacramenti queri possit, cum liberum sit ei vel subire delatum vel recusatum referre, ut D. de Iureiur* Vid. infr. not. *kk.*

124) In m. cod. Trev. *Dig. eod. tit.*

125) Cod. Trev. in m. *Si partes volentes inter se iurant iterum coram iudice Dig. eod. tit. l. 2.*

hh) L. 3 pr. D. eod. Co. 2 *adversario iuramento deferente* (om. *iuraverit*) *non pr.* Coll. om. *non* — *iuravit.* Cod. Cat. om. *non.* Ibidem *iuravit in illas omnes primum locum habet ius ii (?) qui bonorum suorum liberam habent administrationem; item in omni causa pecuniaria locum habere constat iuramentum.*

*) Cod. Cat. add. *videlicet ne iuretur per aliud inprobatae religionis iuramentum.*

i) W. 1 et 2 *committetur* — *poterit.* Mox Co. 2 *ad defendendum sacr.* Cod. Cat. *Iuramentum delatum alicui antequam fiet rev. p.* Coll. *potest. et qui semel revocaverit non potest recurrere ad defferendum sacramentum.* L. 11 C. eod.

*) Cod. Harl. Co. 1 *sacramentum*, sed gl. interl. *vel iuramentum.*

ii) Co. 2 *si delatum iuramentum recusaverit.* Coll. *delatum* (om. *est*). *Nec enim* (in ann. em. *etiam*) *si relatum* (om. *sibi*) *s. r.* W. 2 et 3 *rel. ei.* Co. 1 *tsbi.* L. 11 et 12 §. 3 C. eod. Mox cod. Harl. Co. 1 *recusavit.*

k) Co. 2 *et vilis qui retulerit.* W. 1 om. *delatum.* Coll. *detulit vel retulit.* (in ann. em. *vilis que retulit.*) §. *Sacramentum relatum*, sed in ann. em. *delatum.* Etiam cod. Cat. *relatum* et paullo post *nec. est vel desiderare a causa.* L. 12 §. 1 C. cit.

kk) Cod. Cat. W. 1 *confusionis.* Cod. Cat. W. 2 et 3 *et turp. est man.* Co. 2 om. *Iusiurandum* — *turpit. est.* Coll. *et manifeste turpitudinis* (om. *est*, quod add. in ann.). §. *Omnium litigantium.* L. 38 D. h. t. In cod. Cat. post *manifestae* add. idem, quod supra not. 123 enotatum est e cod. Harl., sed add. in cod. Cat. *Si ab altera praestitum sit iuramentum vel ei iurare volenti ab adversario remissum, si reus est, sibi et heredibus suis acquirit exceptionem contra actorem; si actor contra reum sibi et heredibus suis acquisivit exactionem.*

l) W. 1 *disputatio.* Arg. l. 1 D. eod. L. 2 §. 8 C. de Iureiur. pr. cal. (II, 59). Similiter Epist. ad Hebr. VI, 16.

Digitized by Google

tione [130]); scriptura, ut si scripserim me debere; forma, quando formatus est contractus, ut [x]) emptio et venditio [131]); confirmatione [132]), quando lex confirmat pactum [133]), ut pactum donationis et de constituta pecunia [134]); continentia, quando continue pactum [xx]) praecedit vel sequitur contractum.

De Transactionibus. [y])

Est autem transactio species pacti, quae in se continet aliquid speciale, et ideo de ea specialiter tractandum est. Est autem transactio actionis transitio [yy]). Nam qui transigit, a lite transit, id est recedit [135]). Transactio igitur [z]) est conventio quaedam de lite dubia et re incerta, aliquo dato vel promisso vel retento [a]). Transactio nullo dato vel promisso vel retento [b]) non prodest [136]). In omni civili quaestione plerumque transigere licet. In criminibus [c]), quae poenam sanguinis irrogant, transigere licet, excepto

GLOSSAE.

130) Cod. Casl. gl. interl. *dabis? dabo. Ut literis sigillo impressis.*
131) Cod. Casl. gl. interl. *post utriusque consensum licet non soluto pretio.*
132) Cod. Trev. gl. m. *Cod. de donationib. l. si quis argentum* (8. 54. l. 35).
133) Cod. Casl. gl. interl. *Quod in praesenti fit, nudum tamen.*
134) Cod. Casl. gl. interl. *Ut cum aliquis pro alio debitor est pecuniae ūs' aliquem se constituat.*
135) In m. cod. Harl. Co. 1 adscr. est locus Hieronymi de Decimis.
136) Cod. Trev. *Cod. eod. tit. l. transactione.* 1. 2. 4 (l. 38).

x) Coll. *forma: ut si formatus.* W. 3 *vel*, sed in not. em. *ut.* W. 2, 3, Coll. *emtio* et om. *et.*
xx) Cod. Harl. et Co. 1 om. *pactum* et add. h. v. supr. lin. Co. 2 *quando pactum commune praecedit et super contractum. Est* et om. *autem.* Co. 2, Coll. *ut quando.* Coll. *procedit.*
y) Cod. Harl. Co. 2, W. 1, Coll. om. rubr. W. 2 et 3 *De transactione.* Cod. Cat. *sequitur contractum. Defenduntur quasi sic vestiuntur. De transactionibus. Transactio est species.* Mox Co. 2, Coll. *spec. de ea* et Coll. om. *Est,* — *transitio.*
yy) Co. 2 add. *id est compositio.* Ibidem mox *de lite* et om. *est* post *igitur.*
z) Cod. Cat. *Tr. ig. est quaedam conventio de l. d. vel re inc.* Coll. *transit et recedit.* Co. 2 om. *est.* L. 1 D. h. t. (II, 15).
a) W. 2, 3 *aliquo dato vel detento vel promisso.* Gl. interl. cod. Harl. et Co. 1 *vel remisso vel detento.* Co. 2 *aliquid dato vel retracto seu promisso.* Coll. *aliquo dato seu retento seu promisso.* Cf. l. 8 §. 5 D, l. 13 C. h. t. In W. 3 ann. "Haec male scripta sunt in Codice: nam habet: *aliquid datur, vel detentio vel promissio.*"
b) Cod. Casl. W. 2, 3, Coll. *Tr. n. d. v. r. v. pr.* Co. 2 *Tr. nullo modo sine dato.* In cod. Cat. om. *Transactio* — *promisso.* L. 38 C. h. t. (II, 4). Mox Coll. *In o. quaestione civili.*
c) Codd. Harl. Casl. Co. 1, 2, Coll. W. 2 et 3 *In criminalibus.*

Digitized by Google

lato falso retractandae [n]**) sunt. Conventioni enim standum non est, ubi dolus** [143]**) causam dedit contractui** [o]**).**

De Officio Iudicis. [p])

Cum superius de iudicis officio dicturi eramus, nisi [q]**) quaedam interponi** [r]**) rei commoditas postulasset, quare hic de eo** [s]**) tractetur, non** [t]**) est quaestio** [tt]**). Iudicis igitur officium est, auditis causarum meritis et diligenter perquisita veritate** [144]**) pronunciare** [u]**). Iudices oportet inprimis rei qualitatem inquisitione plena** [v]**) discutere, exinde utramque partem saepius interrogare, utrum quid novi velit** [x]**) addere vel aliquid mutare** [y]**); licet enim citra sententiam errata corrigere. Indiscreti iudicis est, inconsultam** [yy]**) praecipitare sententiam. Debent enim iudices sententias non subitas,**

GLOSSAE.

143) Cod. Trev. *Dig. de dolo l. Et eleganter* (D. 4. 3. l. 7 pr.) *XX quaestio III constituit* (*Cap.* 5. Boehmer, p. 728).

144) Cod. Casl. gl. interl. *allegationibus i. e. iniuriarum actionibus quas actor in reum exponit.* In m. cod. Harl. profertur l. 21 D. de Iudic. (V, 1).

n) W. 1 — 3 *exortae.* Coll. *Si enim per f. i. exorte fuerunt.* W. 3 *iusiarandum — falso retrahendae.* Co. 2 om. *revelato falso.* L. 42 C. eod.

o) W. 2 *datur causae contr.* Cod. Cat. *dolus dedit c. c.* W. 3 *dat cau. contr.* L 7 §. 9 sqq. de Pactis (II, 14), l. 7 pr. D. de Dolo (IV, 3), l. 57 §. 3 D. de Contr. empt. (XVIII, 1).

p) Rubrica deest in codd. Harl. Casl. Co. 2, W. 1 — 3, Coll.; add. in ind. rubr. W. 1, Co. 1 *De iudicibus.* Cod. Cat. habet rubr. *de Sententiis.*

q) W. 2 *ut.* Cod. Casl. *nunc.*

r) W. 3 *poni.* Co. 2 *nisi quandam interpositionem.*

s) W. 1 om. *de eo* et Coll. *hic.*

t) W. 3 *nunc.* Co. 2 *postulasset, iam de ea quaestione tractetur.*

tt) In cod. Cat. haec seqq.: *Iudex est, qui ex propria et legitima sibi iurisdictione ius habet super causas litigantium cognoscendi. Arbiter est, qui tantum ex compromisso partium eligitur de causae cognitione ad cognoscendum diem nec ea (?) nec propriam nec sibi delegatam habens iurisdictionem. Iudex igitur esse non potest, qui natura removetur ab officio, ut invitus, infamis, felna (?). Arbiter esse non potest, qui natura prohibetur.*

u) W. 2 et 3 *denuntiare.* Co. 2 *Iudices operti in primis.* Coll. om. *pronuntiare — in primis.* L. 9 C. de Iudiciis (III, 1).

v) W. 2 *perquisitione plena.* Coll. *plena inquis.* Co. 1 post v. *inquisitione* add. (*sic*). Co. 2 *inquisitione plena debent diss.* W. 3 *perquisitione plene.* L. 9 C. de Indiciis (III, 1).

x) W. 1, codd. Harl. Casl. *velit novi.* Co. 1 *nunquid velit novi.*

y) W. 1 *vel admutare.* Cod Cat. *addere vel deponere aliquid vel mutare — corrigere* et add. *Causas narrare, lites labore dirimere, deceptas allegationes partibus recidentes, sicut (?) absolvendo, nunc condemnando, ei qui iudicat est circumspectio mandanda.*

yy) Cod. Harl. Co. 1 *in inconsultum*, sed gl. interl. *vel in consultam.* Coll. *Indiscretissimi iudicis.*

Digitized by Google

non per contumaciam, denunciationibus nequaquam ex more conventos, rei iudicatae firmitatem non obtinent [kk]). Si iudex [148]) certum locum causae dederit [l]) cognoscendae [149]) et alibi per sententiam [m]) protulerit adversus absentem, eam non valere [n]), salubriter statutum est. In [o]) secreto [150]) loco lata sententia indicis, officio eius non praesente [151]), nulli poterit praeiudicium generare. Generali lege [152]) sancitum est, licere iudici [p]) actorem condempnare [pp]), praescriptione fori minime opponenda, licet eius iurisdictioni subiectus non sit. Cuius enim [q]) in agendo conservat arbitrium, habere et [qq]) contra se iudicem in eodem negotio non dedignetur. In privatorum causis [r]) huiusmodi forma servatur: ne quemquam [s]) litigatorum sententia non a iudice suo [t]) dicta constringat. Iudex

GLOSSAE.

148) Gl. interl. cod. Harl. *cognoscendae*. Vid. infra not. *l*.

149) Cod. Harl. interl. Co. 1 *iudex aditus*. Vid. infra not. *m*.

150) Cod. Casl. gl. interl. *vel discreto, ut quo instructus non sederet ad provinciales*.

151) Gl. interl. cod. Harl. Co. 1 *officiali vel archid.*

152) In m. cod. Harl. Co. 1 add. *Eius quod ob inhonestam causam promittitur, petitio nulla competit. Nec eius, quod ob inhonestam causam datur licet causa non sequatur competit repetitio. Hoc tamen recipit distinctionem.*

kk) In cod. Cat. add. *C. N. Et consequenter* c. 6 C. de Sentent. (VII, 45); sed mutt. vv.: *Consequenter si ego conventus ab aliquo vicissim ipsum pulsare velim, non licet nisi coram eodem iudice, qui si displicet, recusari potest ut ad alium curratur, quonam modo rursus utrumque negotium ventiletur.*

l) Cod. Harl. Co. 1 *Si i.* (om. *certum* ap. Co. 1, sed add. inter l.) *loc. c. agendae* (add. inter l. *cognoscendae*) *d.* W. 1 *locum esse dederit cognoscente.* W. 2 et 3 *locum esse ded. cogn.* Cod. Cat. om. *esse*. Co. 2 *Si i. c. l. d. c. c.* L. 5 C. eod.

m) Cod. Harl. Co. 1, 2, Coll. *alibi per obreptionem* (inter l. in cod. Harl. add. *iudex aditus*) *sententiam protulerit.* Etiam cod. Cat. W. 1 *per obreptionem.*

n) In vv. *eam non valere* desinit W. 2. In W. 3 ann. *Caetera desunt in codice Trevirensi: addimus ea e codicibus Londinensibus a clariss. C. P. Cooper editis.*

o) L. 6 C. de Sentent. (VII, 45). Coll. *officiali eius.*

p) Co. 2 *sanccitum est licere iudicatorem condemnare.* Coll. *Generaliter lege.* W. 3 *iudicem.* L. 14 C. de Sent. (VII, 45).

pp) Codd. Harl. Casl. Co. 1, 2, W. 1, 3 add. *posse.* Co. 2 *praescriptionem.*

q) Co. 2 *non sit subiectus. C. e.* Cod. Harl. add. *et.* Mox l. 14 cit. *observat arb. eum hab.*

qq) Ita W. 1; rell. om. *et.* Mox Co. 2 *in eodem non ded. negatio.* Coll. *in eod. non dedign. neg.* Sec. W. in cod. Cat. om. *in eodem negotio* et paullo post *huiusmodi*, sed ad v. *habere* ann.: *et qualiter eum iudicem non dedignetur.*

r) Ex Coll. et ex l. 4 C. Si a non comp. iud. (VII, 48). Rell. om. *privatorum.* Paullo post Coll. *servatur forma.*

s) Cod. Harl. Co. 1, W. 1 et 3 *nequaquam.* Cod. Casl. *quod neminem.* Co. 2 *ne quamquam.*

t) Codd. Harl. Casl. Cat. Co. 1, W. 1 *a non iudice suo.* Co. 2, W. 3 *a iudice non suo.* Coll. *a non suo iudice.* L. 4 cit. *non a suo iudice.*

Digitized by Google

Iudices enim ordinarii suas et [f]) a se datorum iudicum sententias exequantur [g]). Duo ex tribus iudicibus, tertio absente [h]) iudicare non possunt, qui tamen si praesens sit et in contrarium sentiat, stabitur duorum sententiae [i]). Contumacia eorum, qui ius dicenti non obtemperant [k]), litis dampno coercetur. Iudex postquam semel [158]) iudicaverit [l]), sententiam mutare non potest. Semel enim sive bene sive male [159]) officio suo functus est. Saepissime constitutum [m]) est, res inter alios iudicatas aliis non praeiudicare.

De Instrumentis Falsis. [n])

Si ex falsis instrumentis lata fuerit sententia, revelato falso cum de crimine docuerint [o]), qui falsis instrumentis se victos esse [p]) contendunt, rescinditur sententia. Si religio [160]) iudicantis testibus corruptis sit circumventa [q]), et iudex secutus fidem falsorum

GLOSSAE.

causa potior est conditio possidentis, quam petentis. Si tantum dantis turpitudo versatur, nec tunc repetitio competit. Si autem tantum accipientis turpitudo versatur, datur. Vid. p. 38 not. *vv.*

158) Gl. interl. cod. Casl. *nisi religio eius sit circumventa falsis instrumentis vel falsis testibus, quia etiam de principalitā denuo quaeretur.*

159) Gl. interl. cod. Casl. *Si tres iudices delegati sint a summo pontifice in iudicio, et eorum non stabit sententia, nisi tertius contradixerit aut consenserit. Si enim consensit manifestum est q̄m stabit. Si autem contradixerit hac ratione firma est, q̄m duorum unius praeiudicat prolationi.* Pertinent haec ad antec. sententiam.

160) Gl. interl. cod. Casl. *nec merito dicitur lis (?) officio suo uti eius n. religio dolo circumventa.*

f) W. 1 et 3 om. *suas.* In cod. Harl. et in Co. 1 inter l. add. Coll. om. *suas et.* L. 15 pr. D. eod.

g) Codd. Casl. Harl. *execuntur.* Co. 1, Coll. *exequuntur.* Co. 2 *I. e. o.* (om. *suas*) *et a se d. iudicium s. exequentur.* W. 1 et 3 *exsequentur.*

h) Codd. Casl. Harl. Co. 1 *absente tertio.* Coll. om. *iudicibus.*

i) Co. 2, W. 3 *duorum stabunt sent.* Coll. *contra sentiat.* L. 39 D. eod.

k) L. 53 D. eod. Cod. Cat. *qui iudicanti non optemperat — coercetur. Iudex delegatus postquam,* sed post v. *cohercetur* add. *Is qui ad maius — contumax non videtur.* Vid. not. 165. Coll. *dicendi.* W. 3 *obtemperat.* Co. 2 *C. e. quivis dicenti non obtemperat l. d. cohercecatur.* Coll. *cohercecatur*, sed in annot. dubitat de scripturae veritate.

l) W. 1 *iuraverit*, sed in not. em. *iudicaverit.* L. 55 D. eod.

m) Co. 2, W. 3 *statutum est.* L. 63 pr. D. eod. Mox Co. 2 om. *non.*

n) Ex ind. rubr. W. 1.

o) W. 1 *docuerat.*

p) Cod. Harl. Co. 1 *qui de* (sed inter l. *se*) *f. i. victi cont.* W. 1 *qui de f. i. victas cont.* Co. 2, W. 3 *qui de f. instrumentis cont.* Coll. *qui de falsis instrumentis se victos contendunt.* Cod. Cat. *inst. victos cont.* L. 2 C. Si ex fals. instr. (VII, 58).

q) Co. 2 *circumventa est.* Coll. *fuerit circumventa* et om. *testibus corruptis.* Mox Coll. *falsorum fid. test.* L. 3 C. eod.

Digitized by Google

cem non facit, neque quod is [z]) statuit, rei iudicatae continet auctoritatem. Ex sententia arbitri appellari non posse, saepe rescriptum est [zz]), quia nec iudicati actio ex ea praestari [a]) potest. Si [166]) in tres fuerit compromissum [aa]), sufficit quidem duorum consensus, si praesens sit tertius, licet contra sentiat. Sin autem absens sit [b]), arbitrium non valet, quia in plures [bb]) compromissum est.

De Dando Iudice. [c])

Qui mandatam iurisdictionem suscepit, nihil proprium [d]) habet, sed eius iurisdictionem gerit, qui mandavit, a quo si fuerit provocatum, ad delegantem iudicem remeabit [e]). More maiorum [f]) comprobatum est, ut is iurisdictionem mandare possit, qui eam suo iure habet non ex alieno beneficio [167]) [ff]). Iudicem potest dare is [g]), cui iudicem dandi licentia a lege vel constitutione conceditur. Is etiam cui mandata est iurisdictio, iudicem dare potest [h]), ut est

GLOSSAE.

contumax non videtur, ut cod. de sententiis et paullo infra: *Si absentes alicuius causa necessaria fuerit, quod contra absentem statutum est valere iuris ratio non permittit, ut c. de sententiis.* Cf. tit. C. Quomodo et quando (VII, 43). Vid. pag. 45, not. *k.*

166) In m. cod. Harl. *Solutio. Cui generalis iurisdictio mandata est, iudicem delegare potest; cui specialis, non potest uterque cum post litem contestatem. C.*

167) Gl. interl. cod. Casl. *ut iudex ordinarius.*

z) W. 1 *facit nec is.* Recte W. ann. deesse v. *quod:* L. 3 C. de Iurisd. omn. iud. (III, 13). Coll. *quod ille st.*

zz) Cod. Harl. Co. 1 *rescriptum est vel dictum est.* Cod. Cat. *rescriptum sententia sub causicione lata iuris necessitatem non habet. Si.*

a) Co. 2, W. 3 *ex eo praestari p.* W. 1 *ex ea procurari p.* Coll. *iudicis actio.* L. 1 C. de Rec. arb. (II, 56).

aa) Co. 2, W. 3 *commissum.* Coll. *Cum in tres.*

b) Co. 1 *Seu absens sit.* Co. 2 *absentis sit arbitrium, non v.* Cod. Cat. *arbitrium duorum non.*

bb) Co. 2, W. 3 *pluribus.* L. 17 §. 7 D. de Recept. (IV, 8).

c) Ex indice titt. W. 1.

d) Co. 2 add. *ex se.* Coll. *iurisd. exercet nichil.* L. 1 §. 1 D. de Off. eius, qui mand. iur. (I, 21).

e) Cod. Cat. *iurisd. agit.* Co. 2 *ad elegantem.* W. 1 *iudicium remanebit;* in ann. em. *remeabit.* Coll. *remanebit.* In codd. Cat. add. ea, quae supra in ann. 166 habentur.

f) Co. 2, W. 3 add. *iudicum.* Mox Co. 1 *hiis.* L. 5 D. de Iurisd. (II, 1). Nota scripturam *comprobatum.* In Dig. vulgo scr. est *comparatum.* Coll. *comprobandum*, in ann. em. *comprobatum.* Mox Coll. *nomine* pro *iure.*

ff) In cod. Cat. add. *ut est legatus proconsulis.*

g) W. 1 *Iud. dare potest* et mox Co. 2 *contestatione conceditur.* Coll. *Iudicem dare potest* et om. *is.* L. 12 §. 1 D. de Iudiciis (V, 1).

h) Co. 2, W. 1 et 3 *potest dare.* L. 12 §. 1 cit. Vv. *Iudicem potest dare — iudicem dare potest* a rec. man. addita sunt in m. cod. Harl. et exst. etiam in m. Co. 1 pro vv. *Neminem iudicem dare potest is, qui est iudex datus.* Coll. *consulis.*

Digitized by Google

scientia [r]) abfuerit. Licet ex imperiali numine [*]) iudex delegatus sit, tamen quia sine suspicione lites procedere iustum est, liceat ei, qui suspectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium curratur, necessitate partibus [s]) per ordinarium iudicem imponenda alium iudicem eligere, coram quo subeant certamina, ac si ipse esset ab [ss]) imperiali maiestate delegatus. Iudex [t]) qui male iudicat, litem suam facit [171]). Ita de sententiis dictum sit quarum altera definitiva [u]), altera interlocutoria. Interlocutoria est, qua [v]) iudex interloquitur et pronunciat aliquid, ut de testibus producendis vel sacramento deferendo [x]). Definitiva est, quae litem finit et terminat et certam habet in se condempnationem vel absolutionem. Solent autem plerumquè iudices [xx]) haesitare super sententia promulganda, et causam ad maiorem iudicem [*]), si quid inopinatum emerserit, referre. Quod si fecerint, consultationem vel relationem [y]) fecisse dicentur, quae una species est appellationis [z]).

GLOSSAE.

171) Gl. interl. cod. Casl. *ut qui litem alterius in se transfert, cum ab eius sententia appellationi incrit.*

r) W. 1 *mala continentia.* Co. 2, W. 3, cod. Cat. *citatus n. s. si m. c. a.* In cod. Cat. post *abfuerit* add. *Solutio voluntate unius incertus (?) finis est.*

*) Cod. Harl. Co. 1 *numine*, sed cod. Harl. supr. lin. *vl culmine* et Co. 1 supr. lin. *munimine.* Co. 2 *munere.* Mox Coll. *litem pr. dignum est. iustum est* et supra cod. Cat. *Licet ab i. n.*

s) Co. 2, W. 3 *recurratur necess.* et om. *partibus.* Coll. *imponere* (sed in ann. em. *imponenda*) *aut alium.* L. 16 C. eod.

ss) W. 1 *esset sub.* Mox cod. Cat. *imp. iudice del.*

t) L. 15 D. eod. (V, 1).

u) Edd. et codd. et hic et infra *diffinitiva.* Coll. add. *est.* W. 3 *diff. alter i.*

v) Cod. Harl. *quam.*

x) Vv. *Interlocutoria — deferendo* in Co. 2, W. 3 posita sunt post sententiam *Definitiva est — absolutionem.* Coll. *testibus exibendis et sacr. def. Diffinitiva vero est.* Cod. Cat. *diff. vero est.* Ceterum Co. 2 *et de sacr.* et W. 1 *proferendo.* In codice Casl. post *absolutionem* add. *et liberatus ab actoris impetratione quandoque etiam condemnationem habet et absolutionem sententia definitiva, ut si petat quis domum cum toto fundo, domum autem obtineat et fundus alteri adiudicetur. Absolvitur ergo reus in parte et in parte condemnatur.* L. 3 C. de Sentent. (VII, 45).

xx) Sec. Co. 1 gl. interl. cod. Harl. et Co. 1 inter l. add. *iudices*, quod v. deest in contextu. Coll. *iudices plerumque.*

*) Coll. *ad superiorem iudicem.*

y) W. 1 *resolutionem.* Co. 2, W. 3 *et resolutionem.* L. 1 C. de Relat. (VII, 61).

z) Cod. Cat. *fecisse videntur.* Co. 2, W. 3 *dicuntur quod est una sp. app.* Coll. *dicuntur que una spes est*, sed in ann. em. *species.*

Digitized by Google

fundus, et executionem suspenderit provocatio, fructus percepti tempore provocationis et postea percipiendi [177]) in deposito collocentur, fundo tamen ipso penes eum, qui appellaverit, constituto. Tertio super eisdem capitulis provocare, iure Iustiniani Codicis inhibitum [l]) est. Quandocunque quis et quoties voluerit appellare, poterit in decimum diem per eam [m]), quae obtinet Decretorum sanctionem [n]). Si quis ante sententiam omni renunciaverit [o]) appellationi, omnino [p]) amisit provocationis auxilium. Sententia lata intra [q]) X dies executioni mandanda non est, in quibus deliberet is [r]), contra quem pronunciatum [rr]) est, utrum velit appellare. Omnis autem sententia tunc [s]) executioni mandanda est, cum roborata fuerit X dierum taciturnitate [t]). Appellatione interposita licet a iudice repudiata in praeiudicium deliberationis nihil fieri debere, sed in eo statu omnia esse, quo tempore provocationis fuerint [u]), saepissime constitutum est. Si quis ob metum non appellaverit, perinde a competente iudice audiatur [v]), ac si appel-

GLOSSAE.

177) Gl. interl. cod. Casl. *neque in tempus sententiae declaratae.*

bilis fuerit. Mox Co. 2 *exsecutione — percipiendo i. d. collocetur.*

l) Codd. W. 1 *hisdem* (etiam Co. 1 *hisdem*) — *inibitum.* Tit. C. Ne liceat in una eademque causa (VII, 70). Nota Codicis Iustin. mentionem, cuius aliud in hoc libro non est exemplum.

m) Codd. Harl. Casl. Co. 1 *Quandoc. quis voluerit infra decimum diem et quociens voluerit appellare poterit quis* (cod. Harl. add. *decretum est*, quae vv. iterum deleta sunt. Co. 1 add. *quis* supr. lin.). W. 1 *Q. quis voluerit, infra decimum diem appellare poterit et quotiens voluerit, quis per eam.* Cod. Cat. *Q. q. in diem X voluerit et quotiens voluerit appellare poterit.* Coll. *Q. quis voluerit, infra X^m. diem et quotiens voluerit appellare poterit per eam quam optinent decreta sanctionem.*

n) Decret. Grat. cau. II, qu. 6, c. 28. Memorabilis locus, qui facit ad aetatem libri accuratius definiendam. Cf. Praefatio, p. XXI.

o) Cod. Harl. Co. 1 *renuntiavit.* L. 1 §. 3 D. A quibus app. n. pot. (XLIX, 2).

p) Co. 1, W. 1 et 3, Coll. *omnimodo.* Co. 2 *omnimodis ammisit.*

q) Codd. Co. 1, W. 1 *infra.* Co. 2, W. 3 *in.* Mox cod. Harl. Co. 1 *mandata*, sed supr. lin. em. *mandanda*, et ita etiam paullo *infra.* Coll. *mandata* (in ann. em. *mandanda*) *non est ideo quod deliberet.*

r) W. 3 om. *is.* Auth. Hodie l. 6 C. de Appell. (VII, 62).

rr) Co. 2 *contra quam appellatum est.* W. 1, 3 *appellatum.*

s) Ita Coll. Co. 2 *omni autem.* Cod. Harl. Co. 1 om. *sententia*, rell. om. *sent. tunc.* Cod. Cat. *o. a. etiam arbiter tercio exec.* Coll. *corroborata.*

t) Co. 2, W. 3 *tacit. X dierum.* Coll. om. *X.*, sed add. in annot.

u) Cod. Harl. Co. 1 *quo in t. — fuerint.* Co. 2, W. 3 *fuerunt.* Cod. Cat. *in quo — fuerunt.* Coll. *in preiudicium appellationis nichil — omnia debere esse — fuerat sepe o. est.* L. 3 C. eod.

v) W. 1, codd. Casl. Harl. Co. 2 *appellavit — competenti — audietur.* L. 7 D. de Appell. (XLIX, 1), tit. C. de His, qui per metum (VII, 67).

Digitized by Google

XXX dies, dummodo eas instanter [c]) desideret. Si vero [d]) per iudicem steterit, quominus dentur, non oberit appellanti. Apostolos etiam post interpositam appellationem [e]), non petente appellatore, iudicem dare oportet sine dilatione [f]), cautione de provocatione exercenda illi minime [ff]) praestanda. Pio remedio provisum est, licet rescripti imperialis auctoritas intercesserit [g]), nemini tamen provocandi facultas denegetur. Si alter litigantium ad minus auditorium [gg]) alter ad maius consistorium provocaverit, ad maius tribunal facta praeiudicat appellatio [h]).

c) Co. 2, W. 3 *constanter.*

d) W. 1, codd. Harl. Casl. Co. 1, Coll. *Si enim.* Mox Co. 1, 2 *obierit.* In cod. Cat. om. *steterit.*

e) Add. *etiam.* Coll. *non inpetente,* sed em. in ann. *petente.* L. 6 §. 6 C. de Appell. (VII, 62).

f) Ita cod. Casl. ex l. 6 §. 6 cit.; rell. om. *sine dil.* Cod. Harl. Co. 1 *cautionem.*

ff) Co. 1 *illimine.* In cod. Cat. post *praestanda* add. *idem si iudex petat cautionem ab appellatore, ut appellationem prosequatur, non dabit ei.*

g) W. 1 *rescripta i. auctoritatis intercesserint.* Coll. *denegetur facultas.* Cod. Cat. *Piissimo remedio — intercesserit ut nemini pr. f. denegetur. Idem si quis literis imperatoris impetraverit de aliqua causa non minus appellabit a necessariis eius ad eundem nisi in litteris imperatoris expressa prohibeatur appellatio. Interdum imperator solet iudicem dare ut nullo modo liceat provocare, alius vero iudicem dare non potest* (vid. not. 180) et seq. rubrica *Quibus appellare non licet.* L. 2 C. eod.

gg) Co. 2, W. 3 *adiutorium.*

h) H. l. desinit Ordo Iudiciarius in Co. 1, recte. W. ad W. 1 ann.: *Hic vulgo (?) finis est ord. iudic. Quae sequuntur eadem manu scripta sunt, qua et codex exaratus est,* h. e. Meermanj. Add. enim in codd. Meerm. Cat. Paris. et in edd. W. 1 et 3, Co. 2, Coll. 1) Auth. Ei qui appellat. l. 2 C. de Tempor. et rep. app. (VII, 63), paucis vv. mutatis et desumpta ex Nov. XLIX, c. 1; 2) l. un. C. Si de momento (VII, 69); 3) l. 6 §. 1 C. de Appell. (VII, 62); 4) et in sola W. 1 pars c. ult. C. de Revoc. don. (VIII, 56) add. inscriptione: *Constitutio II de Nuptiis.* Videtur ergo W. haec fragmenta pro veris Ordinis Iudiciarii habere partibus. Ego aliter sentio. Desunt enim fragmenta illa in codd. Harl. Casl., in quorum marg., sed in cod. Casl. a posteriore demum manu adscripta sunt; (vid. supr. not. 175, 178) ut ea clarum sit, non in libello ipso fuisse, sed ex glossis huc translata esse. Glossas autem fragmenta illa esse docet inscriptio Authenticae, qui modus proferendarum legum (W. 1, Co. 2, W. 3 *Constitutio IIa in collatione V.* Coll. §. *Constitutio. II. Col. VI.*) plane alienus est a nostro auctore. Fortasse librarius aliquis, ut expleret ultimam membranam quae vacua esset, leges illas ex margine ultimae paginae in finem totius operis transtulit, quod deinde in alios codices transiit, ut Meermanianum et eum, quo usus est Cooper in secunda editione. Hac de causa neque recepi fragmenta illa, neque ultimam Meermaniani indicis rubricam *De restitutione possessionum.* In fine codicis Cat. add. *Explicit Summula Ulpiani de Legibus.*

Digitized by Google